

Gražina

ADOMAS MICKEVIČIUS

Gražina

TLUM. JONAS ŽILIUS

Vėjas kas kartą žiauriaus pučia, šąla;
Miglos ant žemės, o mėnuo padange
Per miglas bėgdams, tartum skraiste brangia.
Debesiais dengias, tai temsta, tai bąla,
Tarp rudens oro šalto, nevienodo.
Žemė lyg butas tamsusis išrodo¹,
Debesys rodos lyg judantis skliautas,
Mėnuo lyg langas tam skliaute išpjautas.

Naktis, Mėnesiena

Rūmai, statyti ant kalno Naupilės²,
Blizga palšai³ prieš nakties akį švisą.
Šone, ant rėvo⁴, kur volas⁵ pakilęs,
Kėpso šešėliai smiltynę aptiesę,
Vietom's į rėvą nuo volo nusprūsta,
Kur po pelėsiiais vanduo žalias pūsta⁶.

Pilis

Miestas miegojo, ir pilyj pradėjo
Žiburiai gest, tiktai bokšte, ant volo
Pilies sargai pastatyti budėjo;
Vienkart, težiūrint, jie mato, iš tolo
Lyg koki⁷ žmonės per tyrą atvengia.
Paskui kiekvieną šešėlis juods mirga,
O bėga greitai, matyt tur' po žirgą,
Šviečiasi aiškiai, šarvais apsidengę.
Žirgai sužvengė, dundėt ėmė sienon,
Ant šlapių žirgų trys jočiai⁸ sėdėjo.
Rėvą prijojus sustojo ir vienas
Ėmęs trimitą tuoj pūsti pradėjo,
Užtrimytavus taip trejetą kartų,
Sargas ant balso⁹ iš bokšto atsuko;

Atvykėliai, Raiteliai

¹išrodo — čia: atrodo. [przypis edytorski]

²Rūmai, statyti ant kalno Naupilės — Naupilė arba Naugardukas, iš sloveńskišo Novogrodek, miestas Lietuvoj, kitados buvo sėdynė Jadvinoj, o paskiaus rusinų. Laikuose Batijaus Naugardukas buvo išgriautas totorių. Po totorių pasišalinimo vėlu [vėlu — vėl. red. WL.] buvo užimtas Lietuvos kunigaikščio Ardvilo, sūnaus Montvilos; apie tai Strijkovskis taip rašo: „o kada (lietuviai) persikėlė per Nemuną, už — i mylių rado grafų ir aukštą kalną, unt kurio piriūiaus buvo Novogrodkas, sostapilis rusiškų kunigaikščių, sugriautos caro Batijaus, tenais Ardvilas tuoj uždėjo savo sostapilį ir vėlu atnaujino pilį, o, kad nebuvo kam ginti, apėmęs be praliejimo kraujo didelius plotus rusiškųjų žemių, ėmė rašytis Didžiu Kunigaikščiu Naugarduko”. (Kronika Strijkovskio, lapas 265, išdavime Karaliaučiaus). Pilies griuvėsiai rėpso po šiai dienai. [przypis autorski]

³palšas — neryškios spalvos, nublukęs. [przypis edytorski]

⁴rėvas — vandens kritimas užtvankoje. [przypis edytorski]

⁵volas (lenk.) — pylimas. [przypis edytorski]

⁶pūsto — dab.: pusto; galanda. [przypis edytorski]

⁷koki — trump.: kokie. [przypis edytorski]

⁸jočiai — raitelis. [przypis edytorski]

⁹ant balso — išgirdęs balsą. [przypis edytorski]

Čerška retežiai¹⁰ rakinti prie vartų
Ir sunkus tiltas nupuola ant tako.

Kad žingeidumą tuščią apmalšint¹¹.
Iš visų pusių sargai suėj¹², žiūri.
Vienas iš jočių, vyriausias matyti,
Rūbą ir ginklą kuo gražiausią turi:
Skraistė balta, ant jos kryžių tur' juodą.
Kryžių ant kaklo prie raikščio¹³ geltono¹⁴.
Ant pečių triubą, kuria gandą duoda.
Kirvį ir kardą prie kairiojo šono.

Veikiai kryžioką sargai pažinojo: —
Juokauja, šaipos, o vienas sušuko:
— Ko šit's šunspusė vėlai taip atjojo?...
Storas nuo kraujo Lietuvių sutuko!
Kad be tarnų, tiktai vienas čia būtų,
Ašmenims kardo tuoj, perveręs širdį¹⁵,
Stumčiau po tiltu, tegul ten bepūtų!
Taip sau kalbėjo, tas neva negirdi.
Bet kur, girdėjo, nes galvą tik krato:

Sargyba, Tikslas

¹⁰*retežis* — grandinė, pančiai. [przypis edytorski]

¹¹*apmalšint* — vietoj pamalšinti. [przypis redakcyjny]

¹²*suėj* — trump.: suėjo. [przypis edytorski]

¹³*raikštis* — dab.: raištis, virvelė kam surišti. [przypis edytorski]

¹⁴*Kryžių ant kaklo prie raikščio geltono* — kryžiuokų brolystė (iš lenkiško zokonas), vadinta Brolyste kavalierių špitolės, taip pat Brolystė marijanitų, tautonų, uždėta [uždėta — čia: įsteigta. red. WL.] 1190 m. Palestinoj, paskiaus, apie 1230 m., pašaukta Mozūrų kunigaikščio Konrado dėl apgynimo Mozūrijos prieš prūsus ir lietuvius. Apsigyvenę Kulinės žemėj, kryžiuokai pasidarė baisiausiais prie šalsne vien Lietuvos, bet ir visų aplinkinių krikščioniškų kraštų. Abelnas [*abelnas (brus.)*] — visuotinis, vienas, bendras. red. WL.] anų laikų kronikierių bakas yra tas, kad tai vokiečių brolystei išmetinėja [*išmetinėti* — čia: priekaištauti. red. WL.] gašlumą, nuoznumą, puikų ir menką rūpinimąsi apie dalykus tikėjimo. Vyskupai siuntė pas popiežius skundus, kad kryžiuokai periskadija [*periskadyti (lenk.)*] — trukdyti. red. WL.] jiems plėsti tikėjimą tarp stabmeldžių, paveržia bažnytinius turtus ir spaudžia dvasiškuosius. Daug galėtume pristoti čion tame dalyke darodimų [*darodymas* — įrodymas. red. WL.] iš bylų, tiek kart paduotų ciecioriui [*cieciorius* — čia: cisorius, monarchas. red. WL.] ir popiežiui; bet, jei kas tikėt mums nenorėtų, talpiname čion žodžius vieno bepusiško [*bebusiškas* — nepalaikantis niekieno pusės. red. WL.] kronikieriaus, Jono iš Wintertur (Johanes Witoduranus). Tas rašėjas, pagirtas už tiesmukumą, neturėdamas jokio piktumo ant kryžiuokų, o kaip vokiečių ir kunigas, jei būtų nežinojęs teisybės, nebūtų užstojęs stabmeldžių. Tiesmukais žodžiais, pagadinta lotyniška kalba, jis taip rašo: „Tais laikais, kaip girdėjau iš lūpų ištikimų žmoniu, kryžiuokai, plačiai viešpataujantys Prūsų žemėje, apskelbė Lietuvos kunigaikščiui karą ir varu [*varu* — jėga, prievarta. red. WL.] išlūpo nuo jo dalį valdybų; kad atgautų savastį, kunigaikštis prižadėjo jiems, kad priimsiąs katalikų tikėjimą; kada kryžiuokai tokio prižado nenorėjo klausyti, tarė jiems kunigaikštis lietuviška kalba: „Matau, kad jums neina apie tikėjimą [*jums neina apie tikėjimą* — jums nerūpi tikėjimas. red. WL.], tik eina apie pinigų, ir dėl to geriaus pasiliksiu prie savo stabmeldiško tikėjimo“. „Apie tuos tai kryžiuokus žmonės pasakoją (kurie tam dalykui katalikiškam tikėjimui, kad jie prasmegtų, yra didžiai bledingi), jog jie malonūs, kad užkariauti stabmeldžiai geriaus pasilikytų stabmeldžiais ir mokėtų jiems donią [*donia (brus.)*] — duoklė. red. WL.], nei kaip priėmė krikštą turėtų būt atliuosuotais [*atliuosuotas* — išlaisvintas. red. WL.] nuo donios; ko jie (stabmeldžiai) nuolat maldavo ir maldauja. Yra taipgi paskalas, kad jie (kryžiuokai) užpuola ne vien žemes stabmeldžių, bet ir krikščionių“. (Corpus Histor. medii aevi, edilio, J. Gerg. Eccard, Lipsiae, p. 1874). Taip pat išsireiškia apie kryžiuokus ir su visais mažmožiais [*mažmožiai* — smulkmenos. red. WL.] aprašo jų nuoznius darbus ir netikusį jų pasielgimą su prūsais ir lietuviais vokiškas raštininkas Augustas Kotzebue, savo rašte, labai akyvame [*akvyvas* — labai pastabus, įžvalgas. red. WL.] dėl Lietuvos istorijos tyrinėtojų „Preussens seltere Geschichte v. Aug. v. Kotzebue, 1808. Riga 4 Rde). Šiurpuliai perima beskaitant apie nuoznumus, kurių kryžiuokai dasileisdavo su nelaiminga lietuvių ir prūsų tauta; privedame čion tik vieną paveizdą [*paveizdas* — dab.: pavyzdys. red. WL.]. Pabaigoj 14 šimtmečio, kada prūsai jau visiškai buvo pamušti ir apmalšinti, didis kryžiuokų mistras [*mistras* — meistras. red. WL.] Konradas von Vallenrod, užpykęs ant Kumerlandijos vyskupo, prisakė visiems jo diecezijos kiemionims [*kiemionis* — kaimietis, sodietis, žemdirbys. red. WL.] nukapoti tiesias rankas. Apie tai liudija Leo Treter ir Lukas David. Tokiais tai buvo kryžiuokai, brolystė, susidedanti vien iš vokiečių, per ką jie juom labiaus neapkentė lietuvių ir slovėnų. Vokiečius jau iš senovės lietuviai vadino šunimis, velniais ir kitioniškais vardais paniekinimo. [przypis autorski]

¹⁵*Ašmenims kardo tuoj, pervėres širdį...* — Nėra tad dyvo [*dyvas* — nuostabus dalykas, keistenybė. red. WL.], kad prūsai ir jų broliai lietuviai kryžiuokų neapkentė, kuri neapykanta, galima sakyti, buvo įgimta jų charakteriui. Stabmeldiškas laikais, o net ir krikščioniškais, laidojant lietuvių ar prūsų, raudotojai giedodavo: eik, vargšė, iš vargų šios pasaulės į laimingesnę gyvenimą, kur kraujageriai vokiečiai neviešpataus tau, tiktai tu jiesiems. Apie ką liudija Bielskis ir Strijkovskis. Iki šio laiko Prūsų Lietuvoje labai užgautum kaimietį, jei jį pavadintum vokiečiu. [przypis autorski]

Nors vokietis, žmones kalbant suprato¹⁶.
— Kur Kunigaikštis? — sargų jisai klausia.
— Ilsisi, miega ir naktį nepri'ma¹⁷
Nieko pas save. — Nors būtų vėliausia,
Turit pranešt apie mūs¹⁸ pribuvimą:
Siuntiniai esam, kelionės mūs' mierį
Apreikš šis žiedas ant rankos ką žėri:
Jį kunigaikščiui nuneškite, įteikę
Dasižinosit kas mes, ko mums reikia.

Tyka aplink; rūmuos miega kas gyvas;
Bet aukštai, bokšte, kas tai būt per dyvas?
Pas Lietavorą per langą mažytį
Spingsant prigesus šviesa dar matyti.
Šiandien jis grįžo, buo¹⁹ toloj kelionėj,
Reiktų dabartės²⁰ ilsėtis maloniai.

Bet Lietavors nemiegojo. Teisybė,
Siūsta po durim žiūrėt. — Nemiegojo²¹
Tiktai vėlai taip nieks iš sargų jojo:
Ponai, bajorai, visa vyriausybė
Pas jį į rūmus įeiti bijojo.
Siuncia kryžiokas, grūmoja, grasina,
Prašym, grasinimas baimės n'įveikia²²:
Iš budinčiųjų kad nieks neketina
Eiti, Rinvitą pabudinti reikia.
Senis Rinvitas namie tiek, tiek kare
Naudos tėvynei labai daug padarė, —
Kare muš²³ priešus, namie vaidus taiko,
Jį Lietavoras aukštoj garbėj laiko,
Taigi, diena būt, naktis, arba rytas,
Viešpačio butas jam vis at'darytas.

Bute tamsu buo; kerčioj tik žibėjo
Mirštančia, balta šviesa žiburėlis.
Lietavors rūškans²⁴ prie stalo stovėjo,
Misl'io²⁵, tai klausė vėl galvą pakėlęs,
Ką apie siuntinius Rinvit's kalbėjo;
Ruožtais dūsavo, tai raudo, tai balo,
Vėl vaikščioj greitai pakilęs, ant galo²⁶

Sujudimas, Įtarimas

¹⁶*Nors vokietis, žmones kalbant, suprato*: — Lietuviai ir prūsai ne tik blogai mislija apie vokiečių būdą, bet ir apie jų supratimą; pas juos yra priežodis: paik's, kaip vokietis (po pietų). (Žiūrėk Kotzebue, t. 1, p. 72. Veizdėk taipgi Lindės žodyne žodį vokietis, ir Rhesą: Das Jahr in vier Gesaugen aus dem Lithauischen des Christian Donelaitis). [Neperseniai mir's profesorius Karaliaučiaus universiteto Rhesa, tarp kitų liekanų lietuviškos literatūros, atgarsino poemą lietuviu Donelaičio, apie 4 dalis metų, hegzametru parašytą, su priedu vokiško vertimo ir su moksliais paaiškinimais, virš menėtų raštų, kas link įtalpos [*įtalpa* — čia: turinys. red. WL.] ir dailaus išsireiškimo, verti yra pagyrimo, ir verti, kad mes jais užsiinteresuotume [*užsiinteresuoti (sl.)* — susidomėti. red. WL.] da ir dėl to, kad yra tikrų paveikslų būdo lietuvių. Garbė paguodotam [*pauodotas* — čia: garbingam, pagerbtam. red. WL.] vyrui, kuris būdamas svetimžemiu užgėdina [*užgėdinti (sl.)* — gėdinti. red. WL.] tautiečius (rodaków), kurie menkai rūpinasi apie istoriją savo tėvynės. (Prierasas Mickevičiaus. (przyp. autorski.)) [przypis autorski]

¹⁷*nepri'ma* — trump.: nepriima. [przypis edytorski]

¹⁸*mūs'* — trump.: mūsų. [przypis edytorski]

¹⁹*buo* — trump.: buvo. [przypis edytorski]

²⁰*dabartės* — adbar, šiuo metu. [przypis edytorski]

²¹*nemiegojo* — ponemiegoj. [przypis redakcyjny]

²²*n'įveikia* — trump.: neįveikia. [przypis edytorski]

²³*muš'* — trump.: muša. [przypis edytorski]

²⁴*rūškans* — niūrus, piktas, rūstus. [przypis edytorski]

²⁵*misl'io* — trump.: mislijo. [przypis edytorski]

²⁶*ant galo* (lenk.) — čia: pagaliau. [przypis edytorski]

Žiburį pr'ėjęs taisyti pradėjo,
Rodosi taiso: pridengia su sauja,
Žiburys suvis žibėjęs paliauja²⁷.

Turėjo tyčiomis jį užgesinti,
Nes iš jausmų, ką veiduos išsipylę
Buo, nenorėj, idant tarnas atminti
Stengtų širdies jojo paslaptį gilia.
Vėl atsistojo, vėl eit pasileido;
Bet kad prie lango grotuoto priėjo,
Aiškiai matyt buo prieš mėnesio veidą,
Kurs per langelį į vidų žiūrėjo,
Aiškiai matyti, kad dantys sukąsti
Ir kerštas slepias' ant suraukto veido,
O žvilgyj' žaib's, koks retai labai esti.

Vėla nuo lango greitai atsitraukia,
Liepia Rinvitui duris uždaryti:
Nors akyse abejonę matyti,
Nors juoku šaltu veidai apsitraukia;
Jis vienog sėdęs, kalba gana aiškiai,
Tokią naujieną Rinvitui apreiškia.

Atmeni, sako, patsai, Rinvituli,
Kaip pernai raštai iš Vilniaus parėjo.
Vytaut's Lydos kunigaikščiu uždėjo²⁸
Mane ir visą palaimos tą šalį,
Tuos plotus žemės, kurie man priguli
Be dovanos jojo į pačios²⁹ dalį.
Jis, kad parodyt jogei labo geidžia,
Lyg savo lobį žemes tas apleidžia.

Taip kunigaikšti! — Taigi ir dabartės
Eisim užimt dovanotą mums turtą;
Liepk, kad imtų išnešt manąjį papartį
Uždegti stiebai, kad būtų užkurta
Ugnis ant volų. Sargai tegul renka
Trimitorius, prisakyk jiems suėjus
Triūby³⁰ neliaujant į keturis vėjus,
Triūbyt ir triūbyt, kiek galios užtenka!
Iš visų pusių kareiviai pribūti
Turi ant balso į pylimą: krūtį
Savo kiekvienas šarvais teužkloja,
Taisosi ginklą ir žirgą balnoja;
Žmonėms ir žirgams tur būt pagaminto
Maisto, kiek reikia ik³¹ nakčiai nuo ryto.
Kad kaip reik viskas liksis sutaisyta,
Mindaugo kapą kaip tik pirmutinis³²

²⁷*paliauti* — nustoti. [przypis edytorski]

²⁸*Vytaut's Lydos kunigaikščiu uždėjo mane*. — Vytautas, sūnus Kęstučio, vienas iš prakilniausių vyrų, kokius Lietuva išdavė. Apie jo kariškus veikalus ir jo politiką, išskyrus lenkiškuose raštuose, galima skaityti pas Kotzebue, aukščiaus paminėtame rašte, yptingai III tome, ir Gyvenime Švidrigailos, — (Switrigail... von August von Kotzebue. Leipzig 1820). [przypis autorski]

²⁹*paci* — žmona. [przypis edytorski]

³⁰*triūbyti* — pūsti trimitą, duoduoti. [przypis edytorski]

³¹*ik* — trump.: iki. [przypis edytorski]

³²*Mindaugo kapą kaip tik pirmutinis* — Mindaugas, Mindaigos, Mindowė, Mindak, Mendoulf, sūnus Rinvaldo arba Ringoldo ar Ringauto, didis Lietuvos kunigaikštis, pirmutinis, kurs Lietuvą išliuosavo iš po sve-

Pilis, Tamsa, Sujudimas,
Nerimas, Paslaptینگumas

Spindulys grybštels, apreikšdamas rytą,
Laukite manęs ant gatvės lydinės³³.

Taip kunigaikštis prisakymus leido;
Žodžiai iš lūpų tekėte tekėjo
Bet kodėl naktį? Kodėl ant jo veido
Šiandien toks paslėptas kerštas gulėjo?
Norint tais žodžiais liepimų begali³⁴
Skaitlių³⁵ išpildyt Rinvitui suteikia.
Aiškiai matyt, kad tik vieną jų dalį
Tarnui atvėręs parodo kaip reikia;
Kitą gi, nors valandoj taip karštojo³⁶,
Tylint krūtinėj giliai užkavojo.

Lietavors baigė ir rodosi lauktų,
Kad su liepimais Rinvits atsitrauktų,
Bet Rinvit's stovi, dūmoja stovėdamas,
O iš to viso, ką girdi, ką mato,
Nors ponas daug užtylėjo kalbėdamas,
Jis viską aiškiai patsai dasiprato³⁷.
Ko dabar tvertis? Žino, kad rodos
Svetimos viešpačiui niekad n'įtinka:
Viską an's daro, kaip jam geriaus rodos',
Kaip galva liepia, kas širdžiai patinka,
O ką išpildyt tvirtai sudūmoja,
Be atmainos to visuomet laikysis:
Gaisras gesinam's labiaus dar liepsnoja...
Vienog Rinvitas, karštai mylintysis
Tėviškę, aiškiai supranta ir žino,
Jog šitą kartą labai keistai veiktų,
Jei taip svarbioj, pavojingoj adynoj³⁸,
Viešpačiui klystant rodos, nesuteiktų.
Taip, kad galvoj šias dvi nuomones svoriu,
Pirmąją lenkia, paskesniąją stveria.

— Ponut'³⁹, kur tik tave mierai⁴⁰ šie kelia,
Visuomet esame tau atsidavę:
Kur tiktai liepsi, kur rodysi kelią,
Ant vieno žingsnio neapleisim tave,
Seksim, klausysim. Bet, mielas ponuli,
Reik ir padonis⁴¹ guodonėj⁴² laikyti,
Labą tėvynės niekad nepriguli
Ant vienos mislies svarstyklių svarstyti.
Atmenu dailiai ir tėvas tavasis,
Nors aukščiaus' nuomones laike savąsias.

timos įtekmės [įtekmė — įtaka. red. WL.] ir iškelė į didelę galybę. Kaimynai jo baiminosi. Mindaugas buvo priėmęs krikščionišką tikėjimą, popiežiui pritariant, apsvainikavo Lietuvos karaliumi Naugarduke 1252. Netoli nuo Naugarduko yra kalnas, kurį iki šiol žmonės vadina kalnu Mindaugo. Tas kalnas esąs kapu to didvyrio.
[przypis autorski]

³³lydinės — Lydos. [przypis edytorski]

³⁴begalis — begalinis. [przypis edytorski]

³⁵skaitlius — skaičius. [przypis edytorski]

³⁶karštojo' — trump.: karštojoj. [przypis edytorski]

³⁷dasiprato — suprato. [przypis edytorski]

³⁸adyna (lenk.) — valanda. [przypis edytorski]

³⁹Ponut' — trump.: Ponuti (kreip.) [przypis edytorski]

⁴⁰mieras (lenk.) — tikslas. [przypis edytorski]

⁴¹padonis (lenk.) — pavaldinys, tarnas. [przypis edytorski]

⁴²guodonė — pagarba, garbė. [przypis edytorski]

Įtarimas

Ištikimybė, Patarimas

Bet pirm' nei kardą iš makštų ištraukė,
Į rodą⁴³ amžium senesniuosius šaukė.
Taip aš, už stalo sėdėdamas, tankiai
Būdavo drąsiai, rodos, davinėjau;
Atleiskie todėl ir šiandien nuolankiai,
Kad išmest žodį tau įsidrąsėjau. —
Būdamas senas, su plauku žiloku,
Dalykus sverti ir šiaip ir taip moku;
Bet ne'tsurgum's⁴⁴ šios kelionės, bijausi.
Kad nelaimingai labai baigtis gali,
Jeigu į Lydą dabartės keliauji,
Tau pagal tiesą prigulinčią šalį.
Minkie, slapus antpuolimas galėtų
Mus su lydėnais suerzinti drūčiai⁴⁵,
Likties' po tam, būdu karo, turėtų
Vieni kaip ponai, kiti kaip vergučiai.

Paskalas aplink tuojaus grūdus sėja,
Žmonės brandina juos mislim' neliove,
Mislim brandina, melu užakėja⁴⁶...
Vaisių toks grūdas išduot gali kartų.
Kurs erzint' meilę ir mažina šlovę.
Tūlas, nežinąs, tuojaus mus aptartų,
Esant plėšikais. Netoks papratimas
Tarpe valdonų senovėj žiliojo'
Prabočių⁴⁷ mūsų šalyj ponavojo⁴⁸,
Kada taip būdavo kraustyti imas;
Jeigu norėtum senovę laikyti,
Teikis senovės žmonių paklausyti.

Prigul kareiviams pirmiaus' žinių duoti,
Jogei visi, ką čionais mieste esti⁴⁹
Ir kurie kaimuos toli išsibastę,
Veikiai į pylį sueitų ginkluoti.
Vienus galėsi iš tų, kaip pats' geisi.
Vietaj sargybos palikti prie savęs;
Kitus, po mano valdžia atidavęs,
Kad ir ryt rytą kelionėn išleisi.
Su kunigais, vaidilučiais garbingais,
Su daiktais kare, puotoj reikalingais.
Laimingiaus sektųs⁵⁰, kad dailiaus nuduotų
Ir kad nė valgyt, nė gert nestokotų⁵¹.

Nes karo laiku nevien prasti žmonės
Ir vyriausybė midum smaguriauja.
O kunigaikščio duosnum's ir malonis
Ateitį gerą visad pranašauja.

⁴³roda (lenk., brus.) — pasitarimas, sueiga. [przypis edytorski]

⁴⁴ne'tsurgums — neatsargumas. [przypis edytorski]

⁴⁵drūčiai — stipriai, labai. [przypis edytorski]

⁴⁶melu užakėja — pripildo melu, sėja melą. [przypis edytorski]

⁴⁷prabočiai — proseneliai. [przypis edytorski]

⁴⁸ponavoti — ponauti, būti ponu, valdyti. [przypis edytorski]

⁴⁹esti — yra. [przypis edytorski]

⁵⁰sektųs — trump.: sektųsi. [przypis edytorski]

⁵¹stokoti — trūkti, neužtekti. [przypis edytorski]

Sens⁵² paprotys, siekęs gilią senovę.
Jį turim švęsti per amžius neliovę.

Baigė kalbėjęs, aptyko⁵³, nurimo.
Bet vėl tuoj tarė arti lango stojęs:
— Jotis prie bokšto, matyt, tenais rimo,
Štai ir kiti du po žirgą vadžiojas...
Siuntinia vokiečius. Liept juos pašaukti
Ar tur kieme atsakymo laukti?

Taręs, nuo lango vėla prasitraukia.
Vėl savo kalbą ir šiaip ir taip varto:
Taip kunigaikštį neliaudams kvošt, laukia
Kad apie siuntinius ką prasantų.

Lietavors taria: — Jei kad atsitinka.
Jog tarp dalykų kuo pavojingiausių
Savo padonų, rodos, kartais klausiu,
Tavosios rodos⁵⁴ labiaus man patinka:
Tu visame iš mūsų pirmiausias,
Jaun's esi kare, rodoje seniausias;
Tiesa, nenoriu, kad paslapčios dūmos
Kitiems padonams atviros stovėtų.
Nes kibirkštis, pasirodžiusi dūmuos,
Jei pakišt vėjui, ilgai nespindėtų.
Vienog dalyks šis, kuriuo baigiu viską.
Lai nei perkūnas pirm' trenkia, nei blizga.
Tau tiktai trumpą atsakymą duosiu:
Ryt' ant žemaičių visus jus veduos.

Sandoris

Todėl taip greitai, todėl valandoje
Nepaprastoj taip ir taip netikėto',
Nes žinau, Vytaut's seniai mus daboja,
Kad iš netyčių užklupti galėtų.
Gal ir į Lydą drįso mane šaukti,
Kad pasišaukus užmušt ar užsmaugti.

Sergėtis reik; pas kryžiokišką vadą
Vakar bebūdam's dariau sutarimą:
Ordens į talką duot ricierius žada.
Už ką nuo mūsų plotą žemių ats'ima.
Jei dabar lanko, jei siuntinius leidžia,
Regima, sutartį pildyti geidžia.

Ir taip, sietyns ant dangaus kol regėti⁵⁵,
Dėl mūsų geriausias dalyks pasilieka.
Tūkstančių porą kryžiuokų laimėti.
Jotų ir pėsčiųjų dvigubai tieka⁵⁶.
Patsai mačiau dar svečiuodams pas juosius

⁵²sens — trump.: senas. [przypis edytorski]

⁵³aptykti — nutilti, nurimti. [przypis edytorski]

⁵⁴roda — čia: patarimas. [przypis edytorski]

⁵⁵Ir taip, sietyns ant dangaus kol regėti. — Lietuviai turėjo savo ypatingą laiko apskaitymą — metų, mėnesių ir valandų (Žiūrėk Kotzebue, t. I., p. 35 iki 68). [przypis autorski]

⁵⁶Tūkstančių porą kryžiuokų laimėti./ Jotų ir pėsčiųjų dvigubai lieka. — Kryžiokiška karių minia buvo padalinta taip: pirmiausiai broliai arba „zokoninkai“, germukai ir broliai svietiški, prigulį prie brolystės; toliaus raiteliai — joti, liuosnoriai [liuosnoriai — savanoriai. red. WL.] arba nusamdyti kareiviai, ir pestininkai, vadinti Landsknechtai, Fussknecht'ai arba tiesiog Knechtai, taipgi brolystės nusamdyti. [przypis autorski]

Tuos rimtus vyrus, ką duoti man rengia:
Kūnu kur kas didesni už manusius⁵⁷,
Krūtį ir kaktą jų šarvai dengia;
O stos į karą, tai net baimė tveria,

Matant, pašones mūsų kiems kaip veria.
Pestiniuks turi kiekviens po gyvatę,
Ką šviną⁵⁸ suodžius ir pakulas ryja,
Kaip tik jos kaktą į priešus atstatę
Pradedą erzint, prikišę žariją,
Šnypščia gyvatę, ugnim, dūmais vemia
Ir tuojaus priešą partrenkia į žemę.
Anais tai metais nuo pramonio šito
Vieliuonos mūruos Gedimin's parkrito.

Vilkinims baimė tik darbą gaisina,
Užtai tuoj ryt' žemaičius atlankysim
Ir kol jie Lydą menkai nuo mūsų gina,
Eisim, kaposim viską ir draskysim.

Rinvits, užgauts netikėta naujiena,
Stebisi, misli'a, atsakyti taiko.
Mislis pabūgus galvoj n' užsilaiko⁵⁹,
Slysta tolydžio viena paskui vieną;
Svarbios ant tiek, kad užslėpt jas netinka,
Todėl išdrįsęs: — Viešpatie, surinka,
Amžiuje mano nenoriu, kad duotus
Brolius prieš brolius matyti ginkluotus!...
Vakar mus' kardas į vokiečių sprandus
Šipo, o šiadien, kad gint juos galandas?..
Niekai gyvent be vienybės — teisybė,
Bet niekiaus būt su kryžiokais vienybėj
Rods, pasitaiko, kad kaimynas kaimyną.
Su kuriuo pykos per metelių kiekį,
Ima, ant galo piktumą palieka
Ir jį nei brolių karštai apkabina.
Daug aršesnėj, su kaimynu kaimynas —
Lenkas su lietuviu santaikoj būva,
O vienog tankiai, suėję į krūvą.
Stikleliu midaus paeiliui dalinas,
Geria, bučiuojas, o kada pris'eina.
Ir į pagelbą viens vienam nueina:
Da piktesnėj už lietuvi ir lenką
Su žalčiais žmonės gyvena sandaro'.
Bet kada žmogus duris jam pradaro,
Žaltys nei svečias kad butan jo slenka⁶⁰
Jei tik dėl šlovės dievų amžinųjų

Nustebimas, Sumišimas

⁵⁷ *Kūnu kur kas didesni už manusius*. — Veik kiekviename kovų aprašyme kronikieriai užtėmija [*užtėmyti* — pastebėti. red. WL.], kad vokiečiai perversijo lietuvius didumu kūno ir pajėga; smūgius jų bardišių [*bardišius* (*lenk., rus.*) — kirvis su ilgu kotu. red. WL.] lietuviai vargiai galėjo atlaikyti. Kęstutis, Narimanta, nors buvo vikrus ir sylingi [*sylingas* (*lenk.*) — pajėgus, stiprus, galingas. red. WL.], susirėmus su vokiečiais tokiuose atsitikimuose būdavo išmesti iš balno. [przypis autorski]

⁵⁸ *ką šviną* — po šviną. [przypis redakcyjny]

⁵⁹ *n' užsilaiko* — trump.: neužsilaiko. [przypis edytorski]

⁶⁰ *Žaltys nei svečias kad butan jo slenka*. — Lietuviai garbino žalčius, kuriuos priaukındavo ir maitindavo; aiškiausiai apie tai kalba Lasickis (*Res Pol. et Lithu.*, ed. Elzevirorum., p. 309). Strijkovskis savo laikais da matęs liekanas to žalčių garbinimo pas latvius, o Gwagnin kaimė Labariškėse, 4 mylios nuo Vilniaus. [przypis autorski]

Lietuvis pieno nesigail' dėl jų;
Tad žaltys savas, užsliuogęs⁶¹ ant rankų.
Laižo pirštus jo gyliu sukaitinęs,
Kartais, užlipęs ant vaiko krūtinės,
Lyg vario žiedas miegot susirango.

Vienog kryžioką — gyvatę per amžių
Nenumalšinsi aukos būdu jokių;
Maža jau prūsiško aukso suglamžius
Žemių, žmonių ir šiaip lobių visokių? —
Vis alkana da ir, kad primanytų.
Valanda viena visus mus išrytų.

Vien sutikim's apgint lietuvius gali
Metas į metą veltuo⁶² į jų šalį
Traukiame miestų ir pylimų griauti;
Ordens nelemtas lyg smakas⁶³ išrodo⁶⁴,
Kuriam, kad vieną kaukuolę nupjauti,
Tuoj į jos vietą dešimts pasirodo,
Pjaukim!... Iš tiesų, paikai pasistato,
Kurs su lietuviais suvest nor⁶⁵ kryžioką,
Nors kunigaikštį paimk, imk prasčioką,
Nėra nė vieno, kurisai nemato
Jų pasalų, kurs nuo jų nesitrauktų,
Tartum nuo maro kokio, kiekvien's geistų
Nuo žmonių, genčių geriaus būt apleistu,
Bet į pagelbą križioką nešauktų;
Kiekvien's, sakau tau, greičiaus šimtą kartų
Geležį karštą, nei ranką jų stvertų.

Vytauts grasin'! Ar pavojus daėjęs
Jau iki to, kad nebūtum aps'ėjęs
Ir be kryžioką? Ant galo, ar esat
Taip jau įniršę ant savęs, ar būtų
Siūlas vaidų, ką jus riša, taip drūtu,
Jog delnais brolių nutraukt negalėsit?

Kaip gali tikrint⁶⁶, kad teisūs tie žodžiai.
Kad Vytaut's spąstus visur broliams taiso,
Laužydams sutartis skriaust mus nor godžiai?

Leiskie, da sykį pas jį nūeisiu,
Da sušnekėsime, sutarsime da kartą...
— Tiek syk šnekėta, tiek syk buvo tarta, —⁶⁷
Vytaut's da niekada žodį, kaip reikia,
Duotą n'išpildė, šią dieną jam vėjas
Tokias mislis, ryt kitokias suteikia:
Andai buvau kunigaikščiui tikėjęs,
Sakė, prie Naupilės Lydą pridėsiu;
Da'rtės⁶⁸, matau, atėj' galas ilgesių:

Pasiteisinimas, Sąžinė

⁶¹ *užsliuogti* — šliaužiant užkopti. [przypis edytorski]

⁶² *veltuo* — veltui, nenaudingai, be reikalo. [przypis edytorski]

⁶³ *smakas* (lenk.) — slobinas. [przypis edytorski]

⁶⁴ *išrodo* — čia: pasirodo. [przypis edytorski]

⁶⁵ *nor* — trump.: nori. [przypis edytorski]

⁶⁶ *tikrint* — čia: užtikrinti. [przypis edytorski]

⁶⁷ *Tiek syk šnekėta, tiek syk buvo tarta.* — Visa ši Lietavoro kalba yra aiškiu paveikslu to, ką tame laike dūmojo apie Vytautą visi žemesni Lietuvos kunigaikščiai. [przypis autorski]

Valandą gerą jisai nužiūrėjęs,
 Kada mūsiškiai visur išsklaidyti
 Tapo, atleidžia žinias, būk lydiečiai
 Manęs ilgiaus nebenori klausyti, —
 Jį, matyti, Lydon užsikviečia.
 Vytaut's teismus gi, neskriaus mūs' ir, je'gu
 Lydą atims, mums duot kitas kas rasis, —
 Smiltys Rusijos ar pelkės Varegų⁶⁹!
 Ten jau nuo šiandien eis kelias manasis,
 Ten visus brolius ir gimines varo,
 Lietuvoje jau mums žemių n'ištenka —
 Jis visas ima, o žino, ką daro:
 Vienija, muša, į krūvą vis renka
 Visą Lietuvą perdėm ir norėtų,
 Idant jama lygūs po kojom gulėtų.
 Ko abejoti da, ko daugiau laukti?
 Vytaut's lietuviams visiems, kiek mus esti,
 Niekad nuo žirgų neduoda nusėsti,
 Niekad nuo ginklo kraujuoto nutraukti
 Delno neleidžia: iš karo į karą,
 Mūšio į mūšį, kaip sviet's platus šitas.
 Visą skersai ir išilgai apvarė.
 Prūsus gint ėjom, iš ten į Lenkiją
 Deginti paikiai sodybas statytas,
 Tenais pabaigę, mongolą sudaužėm.
 Tyruos Rusijos bludžiojant paviję;
 Kiekgi gėrybių iš pylių⁷⁰ išlažėm!
 O vis kas liko tik nuo kalavijo,
 Būdas nesmaugė, ugnis ko nerijo,
 Viską tai nuolankiai Vytautui davėm!
 Jisai, žiurėkite, šiandien ką daro:
 Nuo kraštų suomių ik jūrią⁷¹ Kazarų
 Viską kaip stovi paglamžė po savim.
 Kur pats gyvena, kokioj pilyj sėdi'(f
 Kokioms puikybėmis rūmą išrėdė⁷²!
 Rūmus kryžiojų regėjau kada'si⁷³;
 Prūsas akis turi dengt juos pamatęs!
 Kur vienog tokius kaip Vytauto rasi,
 Ką Vilniuj tur' ir Trakuos pasistatęs?!⁷⁴
 Taipgi regėjau yr' klonis pas Kauną⁷⁵:
 Saulė pavasario šviest kaip pagauna,
 Pulkai undinų aplink jį sustoją⁷⁶,
 Negu aksomu žolelėmis kloja;
 Žolės bujoja, tada tarpe jų

⁶⁸*da'rtės* — dabartės, t.y. dabar. [przypis edytorski]

⁶⁹*Ar pelkės Varegų*. — Pakraščiai Varegiškų arba Normandiškų jūrų, šiandien įkaltųjų marių. Jau nuo senovės buvo politika Didžiųjų Lietuvos Kunigaikščių, siųst savo gimines į šalis atimtas nuo priešų. Taip darė Montvilas, Mindaugas ir Gediminas. [przypis autorski]

⁷⁰*pylių* — pilių. [przypis redakcyjny]

⁷¹*jūrią* — jūrių. [przypis redakcyjny]

⁷²*išrėdyti* — išpuošti, išdabinti. [przypis edytorski]

⁷³*kada'si* — trump.: kadaise. [przypis edytorski]

⁷⁴*Ką Vilniuj tur ir Trakuos' pasistatęs*. — Trakai su dviem tvirtynėmis, iš kurių viena išstatyta ant ežero salos, buvo Kęstučio sostapilė [*sostapilė* — pilis, kurioje buvo valdovo sostas. red. WL.], o paskiaus buveine Vytauto. [przypis autorski]

⁷⁵*Taipgi regėjau yr' klonis pas Kauną*. — Keletas varsnų nuo Kauno, tarpe kalnų, tęsiasi klonis, apdengtas gėlėmis, per kurio vidurį sriovi upelis. Yra tai viena iš puikesnių vietų Lietuvoj. Dabar tas klonis vadinasi kloniu Mickevičiaus. [przypis autorski]

⁷⁶*sustoją* — sustoję. [przypis redakcyjny]

Pilna primėto žiedų kvėpiančiųjų.
 Ne, tokio klonio visam svieto ploty
 Kito nerasi, bet kas gal tikėti? —
 Vytauto rūmai gražesnėms iškloti
 Žolėms ir kvietkomis. Tokiais apdėti
 Suolai kaurais⁷⁷, tokiomis išdabinęs,
 Gėlėmis sienas tur; gėlės auksinės,
 Deimanto tyro žiedai ant jų karo,
 Už mėno⁷⁸ šviesą, už margą sietyną
 Vergės lenkytės skaisčiaus išdabina,
 Margesnius žiedus ant kvietkų pradaro.
 Rūmo banguos pas jį kvartkos⁷⁹ stiklinės.
 Parvežtos kasžin iš kokio pasviečio,
 Ką tartum ginklai kryžiokiški šviečia,
 Arba kaip Nemun's prieš šviesą pažaro.
 Nuo žiemos ledo kad veidą pradaro.
 Aš gi ar daug už vargus ką laimėjau?
 Daug aš laimėjau da būdams mažytis,
 Pririšts prie žirgo ir ginklo, turėjau
 Kumisu⁸⁰ negu totorius maitytis?
 Dieną ant žirgo, naktis užmigdina
 Ir prie jo kojų mane, o iš ryto,
 Švist nepradės da, vėl balsas trimito
 Mane prikėlęs ant žirgo sodina.
 Taigi, tuom tarpu kad vienmečiai mano
 Jų⁸¹ ant lazdy, su kardais iš balanų⁸²,
 Aš jau ar lenkus daužiau, kur prispyrus.
 Arba mongolus vaikiausi po tyrus.

Bet mano turtai nuo laiko Ardvilo
 Pėda da žemės didyn nepakilo!
 Žvilgtelk ant šitų iš medžio statytų
 Rūmų, ant mūro iš degintų plytų;
 Eik per butus štai senukų sėdynės:
 Kur čion sidabras, kur taurės stiklinės?
 Vietoje aukso, plyta stov' sudilus,
 Viet⁸³ puikaus kuro, žel' samanės žilos.
 Ko taip aš ieškau vis vargt nepalioves,
 Žemių ar aukso?.. Ne, nieko, tik šlovės!

Vienog ir šlove nuo mūs' visų drūčiai
 Vytautas skiriamas, visus mus praauga!
 Jį, nelyginant antrą Mindaugą,
 Garbina puotose mūs' vaidilučiai⁸⁴,

Pasiteisinimas, Sąžinė

⁷⁷kauras — uždangalas. [przypis edytorski]

⁷⁸mėnas — mėnuo, mėnulis. [przypis edytorski]

⁷⁹kvartka (rus.) — lango pusė, langelis. [przypis edytorski]

⁸⁰kumisas — totorių alkoholinis gėrimas, pagamintas iš fermentuoto pieno. [przypis edytorski]

⁸¹joj' — trump.: joja. [przypis edytorski]

⁸²balana (rus.) — pakraštinė jaunesnė medienos dalis. [przypis edytorski]

⁸³viet' — trump.: vietoj. [przypis edytorski]

⁸⁴Jį, nelyginant antrą Mindaugą, Garbina puotose mūs' vaidilučiai. — Vaidilučiais vadinosi kunigai, kurių priderystė [priderystė — priedermė, pareiga. red. WL.] buvo apskatinėti arba apgiedoti visokių apeigų metu, o ypatingai rudens laiku šventės ožio, prosenių dejas [deja — pareiga, vargas. red. WL.]. Kad senovės lietuviai ir prūsai mėgo poeziją ir lavinosi dainininkystėje, apie tai gali liudyti senobiškos dainos, kurių didelė daugybė iki šio laik užsiliko žmonių tarpe, o taipgi liudija senoviški raštininkai. Strijkovskis rašo, kad kunigaikščių laidotuvių metu, kunigas apdainuodavo jų garbius darbus, ir, kad laikais Miechovitos žinoma buvo daina apie kunigaikštį Zigmantą, kurį užmušė rusų kunigaikščiai. Bet žingeidžiausią [žingeidžiausias — įdomiausias. red. WL.] apie tai žinią randame vokiškame rašte Versuch einer Geschichte der Hochmeister. Berlin 1798. Autorius tos brangios

Jį ant kanklių, į giesmes įdėją⁸⁵
Skambančias, leidžią į svieta anūkų.
Mūs' giesmėj vardą kur esam girdėją,
Kas pakelt nor mus iš ne'tminties ūkų?

Jug nepavydim, gal grumt, gal kariauti,
Gal save garbe ir turtais apkrauti;
Perkęsim viską, tegul tiktai n'ima
Broliškos meilės savųjų ardyti;
O ar seniai čion viduj sutikimo
Mūrai sost'pilės triukšmu pakratyti?
Ar seniui Vytaut's naminėje karė'
Algirdo ūnų⁸⁶ iš Vilniaus išvarė
Ir patsai sostą užėmęs, norėtų
Da'rtės, kad jo siuntinys, tartum vaikas⁸⁷
Krivo Krivaičių, valdyti galėtų,
Žemint ir aukštint, ką nori. O, laikas,
Laikas nors syk padėt galą tam; broliai!
Jauna dvasia kol krūtinėje kruta,
Kardą plieninį ligkol ranka drūta
Du pajėgia suvaldyti, lig koliai
Greitumu sakalo žirgas manasis,
Tyruose Krymo ką esam pagavę,
Kokį jam lygų daviau ir dėl tavęs,
Kokie pas mus vargiai da du trys rasis;
Kol mano žirgas, kol kardas manasis...

knygelės Beckeris cituoja seną kroniką Vincento iš Mogunto, kurs buvo kapelioniu [*kapelionis* — kapelionas, kunigas, tikybos mokytojas. red. WL.] didžiojo mistro Dusener'o von Arfberg, ir rašė savo laikų nusidavimus (nuo m. 1346). Tarp kita ko ten skaitome, kad didelės puotos metu, atsibuvusios [*atsibuvusi* (*lenk.*) — įvykusi. red. WL.] iš priežasties išrinkimo didžio mistro Winrich von Kriprode, vokiškas Minesingeris giedojo ir buvo apdovanotas pagyrais ir auksine taure. Tokis priėmimas dainiaus užkvatijo [*užkvatijo* — čia: sužavėjo. red. WL.] ir ten b'esantį prūsą, vardu Rizelius; prašė jis, kad ir jam būtų daleista dainuoti prigimta lietuviška kalba, apdainavo jis dejas pirmutinio Lietuvos karaliaus Veidavučio. Didis mistras ir kryžiokai, nesuprasdami lietuviškos kalbos, išjuokė dainių ir davė jam dovanų pilną torielką [*torielka* — lėkštė. red. WL.] riešutų lukštų. Kotzobue rods primena apie tą atsitikimą, bet abejoja apie rainkraštį Vincento. Vienog bibliotekoj Ščersove, surinkime straipsnių, rašytų Gdansko studentų, yra raštelis nekurio Taschke nuo 1735 m., kur autorius cituoja Vincento kroniką, būk spausdintą Frankfurte ir darodo [*darodyti* — čia: įrodinėja. red. WL.], kad minėtas Vincentas nepaėjo iš Moguncijos, tik iš Gdansko. (przyp. autorski) Todėl ne dyvai, jog Kotzebue ir Bogušis tvirtina, kad lietuviška literatūra kitados buvo turtinga karžygiškoms ir istorinėms dainomis, nors iš tų menkai kas užsiliko iki mūsų dienų. Prūsiose mat kryžiokai buvo uždraudę po bausme nugalabinimo urėdininkams ir visiems, kurie buvo arti dvaro, kalbėti lietuviškai; išvijo iš tėvynės, kartu su žydais ir čigonais, visus vaidilučius, lietuviškus bardus [*bardas* — perk. poetas. red. WL.], kurie tik vieni žinojo tautiškas dejas ir jas mokėjo apdainuoti. Didžiojoj vėl Lietuvoj, po įvedimo krikščioniško tikėjimo ir lenkiškos kalbos, senovės kunigai ir tėvyniška kalba liko paniekinti ir užmesti; nuo to laiko žmonės — prastūnai, pajungti po baudžiava ir prikalti vien prie žagrės, užmetę ginklą, užmiršo taipgi ir apie karžygiškas giesmes, bedainuodami labiaus jų padėjimui atsakančias [*atsakanti* (*lenk.*) — tinkanti. red. WL.] liūdnas daineles, išreiškiančias jų kaimišką gyvenimą. Jei kas iš senoviškų dejų ir kariškos poezijos užsiliko, tai vien tik prie naminio kudmento [*kudamentas* — išmūryta vieta prie krosnies, priemūris. red. WL.]; arba apeigų metu, iš seno sujungtų su visokiais burtais, jas slaptomis žinovai prastūneliams apreikičia. Simonas Grunau 16 amžiuje kartą netyčiomis Prūsiose užėjo į ožio puotą, ir led [*led* — trump. nuo ledva (*lenk.*) - vos. red. WL.] atsiprašė nuo myrio [*myris* — myrimas, mirtis. red. WL.], prisiekdamas kiemionims, kad niekam *) neišduos to, ką patėmys [*patėmyti* — pastebėti. red. WL.] arba išgirs. Tada, sudėjęs auka, senas vaidila apgiedojo senovės Lietuvos didvyrius, pridėdamas prie to morališkus pamokslus ir maldas. Grunau, kurs gerai suprato lietuviškai, pripažįsta, kad niekaip neįtikėjo ką panašaus išgirsti iš lūpų lietuvių, taip jis gražiai ir pamokslingai kalbėjęs. [przypis autorski]

⁸⁵Įdėją, girdėją — vietoj įdėję, girdėję. [przypis redakcyjny]

⁸⁶Ūnų — sūnų. [przypis redakcyjny]

⁸⁷Jo siuntinys, tartum vaikas Krivo Krivaičių. — Pas senovės lietuvių buvo rėdas [*rėdas* — valdžia, tvarka. red. WL.] iš dalies teokratiškas. Kunigai turėjo didelę įtaką [*įtekmė* — įtaka. red. WL.]. Vyriausias iš jų vadinosi Krivu-Krivaičiu. Gyveno jis Prūsiose, netoli miesto Rambavos, kur paskiaus buvo kaimas Heiligenbeil. Ten tai, po šventu ažuolu, priiminėdavo jis aukas ir iš ten apreiškėdavo savo nusprendimus, išsiuntinėdamas į visas puses Lietuvos žemių vaidilas ir žygunus, duodamas jiems po kreivą lazda, krivulę, kuri buvo ženkle valdžios kunigų kunigo. (Žiūrėk Guagnini Alex. Res. Polon., t. III, Francf., 1585, v. 11, p. 167, ir surinkime Elzevyryų, p. 321., Kotzebue, t. I., p. 81. Cromeri Martini Polonia. Ib. xxx, lb. III, p. 42). [przypis autorski]

Čion jau jį karštis sustabdė. Nutilo,
Bet tuomi tarpu tvirtoj rankoj jojo
Čerkštelėj kardas ir pats atsistojo...
Kas per ugnis ten į viršų iškilo?
Lygiai žvagždė, iš padangės kad krinta,
Tiesdama kelią, patamsoj nušvinta;
Taip kardu jis į akmenis grindis kirto,
Kad net kibirkštis iš jojo išvirto.

Valandą kurčią vėl buvo tylėję,
Bet kunigaikštis vėl pertraukė tylą:
— Skirsimės, sako, pabaigsim kalbėję,
Kol delčios mėnuo da netek', nekyla,
Kol nepragysta gaidžiai, paduok gandą,
Viską papuoškite ir lauk kur sakyta;
Aš tuomi tarpu gal kiek pasilsėsiu,
Miegas gult verčia, bet tuoj, anksti rytą.
Einam griaut Lydą, atėjęs lai⁸⁸ randa
Vytauts ten suodžių krūvas ir degėsių.

Ploti delnais potam⁸⁹ smarkiai pradėjo;
Tarnas įbėgo nurengt jį, nuauti,
Būdams nuvargęs, matyt, nenorėjo
Pons⁹⁰ vėl į sunkią kelionę keliauti.
Gulė. Rinvitas žinoj', jog laukimas
Čionais ilgesnis atneš naudą menką,
Rūmą apleidž', o kaip reiškė liepimas,
Gandą paduodu, kariūmenią renka
Ir vėl į rūmą atgal pasileidžia.
Gal da kalbėt nor', nor' peršnekėt poną?
Ne, dar į kitą ėjo rūmo šoną,
Kur ne kiekvien's iš tarnų įsileidžia:
Datirt n'įstengęs geidautą malonę.
Ėjo Rinvitas nuo pono pas ponę⁹¹.

Lietavors skaisčią sau pačią išrinko.
Garsas jos grožio toli aplink vaikščio';
Buvo duktė tai Lydos kunigaikščio:
Išrinktas žiedas iš viso aplinkio⁹².
Gražina buvo ją žmonės vadinę;
Norinte⁹³ amžius, jaunystos aušrinę
Perėjęs, jau į vidudienį slinko,
Motinos puikūs darbai ir merginos
Josios esybėj kartu susirinko:
Išmintys mislių ant veido skaistumo,
Rodos, pavasariu vas'ra⁹⁴ vadinos,
Rodos, kad žiedas pavylęs nuo laiko
Ir rudeniop negaišina gražumo.
Kad žydėt baigdams, nokint vaisių taiko.

⁸⁸lai — tegul. [przypis edytorski]

⁸⁹potam (lenk.) — po to, vėliau. [przypis edytorski]

⁹⁰Pons — trump.: Ponas. [przypis edytorski]

⁹¹ponę — ponią. [przypis redakcyjny]

⁹²aplinkio — aplinko. [przypis redakcyjny]

⁹³norinte — nors. [przypis edytorski]

⁹⁴vas'ra — trump.: vasara. [przypis edytorski]

Nutarimas, Ketinimai

Kunigaikštienė

Išskyrus gražumą gėrėtis galėjo,
Galėj' ji tuo prieš visus pasigirti,
Kad taip ant vyro gymiu⁹⁵ panėšėjo,
Jog sunku buvo pamačius atskirti,
Ūgiu viena tik už lygią jam skaitės.
Rodos, dvarėnai abu kad apstoja,
Jog du bijūnai darže lietuvaits
Tarp žalių rūtų išaugę bujoja,
Ar žemoj girioj aukštų beržų pora,
Kad žalias galvas pakelia į orą.

Esant vienokia ir ūgio ir veido,
Dvasioj patim ji taipjau ne'psileido.
Moterų darbą, vindelį⁹⁶, siuvimą,
Pramanę, juoką paniekinus, ima
Būdavo noriai trimitą ir plieną —
Taip, ant žemaitiško žirgo⁹⁷, po tankų
Mišką, ji būdavo kartą nevieną
Vyriškuos rūbuos, su sakalu ranko',
Jodo medžiodama drąsiai per dieną.
Kad namo žirgą pailsusį varo,
Tankiai akis Naupiliečių apgauna
Ir nesyk garbę lauke ir ant dvaro
Tik kunigaikščiui pritinkančią gauna.

Permanynt nieks neįstengia Gražinos:
Draugė juokuos, nuliūdumuos paguoda.
Ji nevien meile su vyru dalinos':
Šelpia darbuos jį, rodas jam paduoda.
Taip, sutartys svarbiosios, karė
Niekad be jokios žinios nesidarė.
Nors akyvai nuo tarnų, nuo padonų
Įtekmę savo užslėpti mokėjo,
Ir artimiausi, pirmiausi prie šono
Nieko dasekt apie tai negalėjo.

Taigi Rinvits išmintingas numanė,
Ką turėj veikti, prie ko pult reikėjo.
Pas kunigaikštienę veikia nuėjo
Ir išdėj viską, ką Viešpats užmanė:
Vytautui karę apskelbt kad ketina,
Kaip labą brolių, tautos ir tėvynės
Geisdams pašvęst dėl garbės sovotinės.
Papročius laužo ir kraštą naikina.

Smarkų senelio šie žodžiai užduoda
Smūgį Gražinos sujudintai dvasiai;

⁹⁵*gymis* — čia: išvaizda. [przypis edytorski]

⁹⁶*windelis* — čia: verpimas. [przypis edytorski]

⁹⁷*Ant žemaitiško žirgo...* — Žemaitiški žirgai, su kuriais taip atsižymėdavo lietuviškieji jočiai, turbūt nebuvo taip silpni kaip kad šiandien. Verta paminėjimo prie šios progos senoviška liet. dainelė [Neturėdami originalo, išverčiame ją atgalios iš lenkiškos į lietuvišką kalbą. Žirgai totorių neblogi būtų./ Vokiečių kardo tik vardas./ Lietuvoj augęs žirgas Keistuto./ Lietuvoj kaltas jo kardas./ Žirgelis kuinas, kuinas, nedidis./ Kardą kalvis prastai kala./ Bet, ko Keistutį, jojant išvydęs./ Vokietis ir turkus byla?/ Kad prieš Keistutį atsispirt geidžia./ Tur trupėt vokiečių plenas./ Kad ant totorių žirgą paleidžia./ Nebeištrūksta ne vienas./ Nes kardas jaučia jo rankos drūtį./ Kal po priešų eiles siaučia./ Nes jočio širdį, taksint po krūtį./ Žirgas ir ant savęs jaučia. (przyp. autorski)] apie Kęstučio žirgą. [przypis autorski]

Bet, į Rinvitą veizėdama⁹⁸ drąsiai.
Ji nė veidu, nė kalba to n'išduoda.
— Žinomi, sako, linkiai vyro būdo:
Jis rodų niekad padonų neklausia
Ir, jei galvoj jo koks mieris pabudo,
Piktas ar gers⁹⁹, — pildo jį kuo veikiausia
Viską tuoj daro, ką sumislint spėja.
Bet jeigu ūpai piktumų atėję.
Krūtinėj audrą per smarkią pakeltų,
Jeigu jaunystės sparnais pasikeltų
Šalin svajonių, tokiuose dalykuos
Reik jį apleist, kad apmislymai tykūs
Protą prašviestų, kursčius prigertų
Ir rūstaus veido ūkus¹⁰⁰ prablaivytų.

— Ne, poniut', aš nelaikau tą jo šneką
Už žodžius karščio, ką iš lūpų teka.
Už mislis jaunas, po kratinį tirštą
Norų ankstybų ką maišos' ir kyla,
Ką neigu dūmai iškilę išdyla,
Kūrinos galva ir širdis tuoj nemiršta;
Tos žodžių kibirkštys, tas mislių dūmas
Rodė, jog dvasioje gaisras kils ūmas.

Nesyk mislis jis man savo išdėjo
Laimėj, nelaimėj, bet ne vieną kartą
Taip giliai širdį nerodė atvertą,
Taip atvirai niekada nekalbėjo.
Atmainyt sunku, tur' būt padaryta
Tai, ką prisakė, o jau prisakyta,
Šerti žirgus, kareivius pilin šaukti
Ir pasirengus jo išeinant laukti.

— Ką girdžiu, pone?... Ne, kol da n'įvyko,
Baigt nedaleisiu jauni šito dalyko,
Kad paskui kalbos, paleistos į tolį,
Plėstų žinias, dėl Gražinos vainiko
Brolis kaip ginklą pakėlė prieš brolių,
Jo laimėj galvą, ar savo paliko!
Žodžiais liūdnamis jojo širdį užgausiu,
O nors per nakt reiktų melsti, budėti,
Nors reiktų viso matyti, girdėti,
Labui tėvynės viską paaukosiu;
Eisiu pas jį, kol laikas, prieš dieną
Rasi da gerą sulauksi naujieną.

Skyrės tada; kunigaikštienė rūmo
Slaptomis vietom's nuėjo pas patį¹⁰¹,
Rinvit's per kiemą ėjo į tą patį
Daiktą, pas poną. Viliot's žingeidumo,
O eit į vidų drąsos neturėdams,
Iš kito šono prie buto priėjo,

⁹⁸veizėti — žiūrėti. [przypis edytorski]

⁹⁹gers — trump.: geras. [przypis edytorski]

¹⁰⁰ūkas — nuotaika. [przypis edytorski]

¹⁰¹pas patį — čia: pas vyrą. [przypis edytorski]

Supratimas

Ausį taisydams, per plyšį žiūrėdams,
Kas viduj dėsis norėjo.

Ilgai netrukus, sujudo pakeltas
Raktas prie priešinių durų, šešėlis
Šmežtelėj priešais ties durimis baltas.
— Kas ten? — sušuko pon's, galvą pakėlęs.
— Kas? Aš. — išgirdo atsakymą lėtą.
O norint ilgai potam da kalbėti,
Nors Rinvits klauso, norint ausį taiso,
Posmų neaiškios kalbos nesupaiso;
Spaudžias'artyn vis, suprast aiškiaus geidžia,
Tuštumos vietų ir sienos neleidžia,

Bėgyj, kalba, ką karštai taip užs'ima,
Tyksta tolydžio, ponía tiktai byla,
Nuolankiai, saldžiai, kunigaikštis kyla,
Bet tuoj vėl sėdo ir juoktis ama¹⁰²...
Da ponía meldžia... Ant galo, aplieta
Ašaroms, puola prie jo, apkabina
Kojas — verksmu gaudumi pačio kietą
Širdį suminkštint, sujudint mėgina;
Tad vėl abudu karščiaus, smarkiaus byla
Kalba, kol viskas aplink nenutyla,

[tampa, Sutarimas

Tyka¹⁰³. Vėl šmežteli drapanos baltos,
Vėl girdėt durys sugirgžda pravertos...
Stoja Rinvitas, bet sunku atminti,
Katroji pusė katra apsileidžia.
Gražina vyro buveinę apleidžia,
O Lietavors gula vėl, ir matyti,
Kad tyla jį netruks užmygdyti.

Rinvit's, truputį prie durių stovėjęs,
Mislí'a, ką veikti, ko tvertis, kur eiti?...
Taip bedūmodams, į kiemą išėjęs,
Ties ponios durim's pamatė tarnaitį —
Germų, su vokiečiais tas bu'o kalbėjęs,
Klauso atidžiai, nors priešingas vėjas
Pykin' ir čion žingeidumą jo godų,
Vienusyk Germus ant vartų parodo;
Skaudžiai užgaut tuom turėjo kryžioką:
Puola prie žirgo, ant balno užšoka
— Tuo, taria, kardą apgniaždamas saujo'
Tuo, duodu žodį. Šlovė taip užgauta,
Jei siuntinys tik nebuč', srove kraujo
Tavo stabmeldiško būt apiplauta.
Ant siuntinystės beveik praėj' mano
Visas gyvatas, nors tankiai viešėjau
Ciecorių rūmuos', butuos' Vatikano,
Šitokios gėdos niekur neregėjau;
Po dangum grynu per nakt' laukti ryto,
But prasto tarno už vartų išvytu?...
Kvietėtės, prašėt, kad galią patremti
Vytauto, bet jūsų mieriai nelemti

¹⁰²sėdo, ama — reikia, sėdas, ima. [przypis redakcyjny]

¹⁰³tyka — tyla, ramybė. [przypis edytorski]

Vietoje Vytautui mums rengė grabą,
Ne, jau pažinom jūs' mislį nelabą,
Mierį supratom, tegul dabar bando
Vytaut's šį kardą atmušt nuo jūs'sprando.

Tai kunigaikščiui daneškie, norėtų,
Da atkartosiu žodžius šiuos jam kartą.
Nors šimtą kartų — vienaip jie skambėtų,
Nes kalboj ricieriaus sykj kas tarta,
Kaip maldoje ne'tsimaino viens žodis,
Lūpos ką taria, ranka tai darodys,
Duobę, kurią po mūs' kojomis kasėt,
Tuo ant savųjų užgriuvusių rasit!
Tikirdams tai kardu kresteli¹⁰⁴ drūčiai,
Kresteldams rikteli: „Paskui vergučiai!”

Įspėjimas

Sustoj' pajojė, bet ilgai n' užtruco,
Nieko n' išgirdė į lauką pasuko;
Kartas nuo karto tik ginklas sumirga,
Kartas nuo karto tik padkavos¹⁰⁵ žirgo
Suskamba, kartais girdėt žirgai žvengia,
Jie vis kas sykj tolyn, matyt, vengia.
Miškas, paskui juos ir kalnas uždengia.

— Jokit laimingai! Stovėdams, išryko
Tarė Rinvit's juos akims palydėjęs;
Viskas kaip sapnas po nakties pranyko;
Dėkui tau poniut, kas būtų tikėjęs.
Kad pon's, ką rūstu taip buvo išrodęs,
Atsimainytų, taip greitai atširstų?
O čion, Gražinos viens, kits meilus žodis,
Nei saulė, veik ant dangaus pasirodys,
Ūkamą miglų, mislis rūstas skirsto;
Nér, išties, dyvo! Užmiršęs jaunystę,
Nuomonėj meilės sen's tankiai paklysta.

Sumanymas, Atsakymas

Taip viens sau kalba ir galvą pakėlęs
Žiūri į langą, pirmiaus žiburėlis
Apšvietė jį, dabar tamsa dengia;
Vėl grįžta rūman, ant trepų¹⁰⁶ užžengia, —
Ar kunigaikštis nenorės pašaukti?
Laukė, stovėjo, nuobodu gi laukti,
Prėjo¹⁰⁷ pris durų: ausim tirt mėgina,
O naktis poną sunkiau vis migdina.

— Kaip, taria, viskas stebėtinai klojas?
Skubintis liepė, kaip šitoj adyno'
Mus iš Naupilės išvesti ketino
Vakar, dar miega. Komtūras, pageidautų
Vokiešių vadas, pagelbon atjojęs
Laukia, kad dėką, atsakymą gautų,
Tą kunigaikštienė liepia išvyti...
Kiek vakarykščia kalba numanyti

Skuba, Nerimas, Sujudimas

¹⁰⁴krestelėti — krastelėti, papurtyti. [przypis edytorski]

¹⁰⁵padkava (lenk.) — pasaga. [przypis edytorski]

¹⁰⁶trepai — skersinių polkščių pakopos, kuriomis lipama aukštyrni žemyn, laiptai. [przypis edytorski]

¹⁰⁷prėjo — trump.: priėjo. [przypis edytorski]

Davė, nors retą girdėjau tik žodį.
Bet ką girdėjau, viskas aiškiai rodė,
Kad jį siuntinius vakar išvarė
Nežinant viešpačiui; žingsnį padarė
Drąsų, Vieng šitą kartą, bijausi,
Ar ne per daug spėkoms¹⁰⁸ savo jau tiki,
Nes drąsus siekis, geidavims, nesykį
Mus pakoroja plėga¹⁰⁹ kuo sunkiausia.

Tai taręs, mato ponios siųstą tarną, —
Kunigaikštienė pas save jį šaukė.
Skubinas, bėga į kairįjį sparną
Rūmo, tenais jį tarnaitė patiko,
Ten Gražina ir pati jojo laukė,
O kad kalbėt, dėl svarbumo dalyko,
Kambaryj juodu du vienu tik liko.

Abejonės, Nerimas

— Liūdnos naujienos! — Gražina kalbėjo.
Nors abejonei nereik pasiduoti,
Ką vakar laimė suteikt pavydėjo,
Gal su palukais¹¹⁰ rytoj atiduoti;
Kęskim ir laukim, kiek tik galėsime,
Paslapytį stengsimės viską laikyti.
Su siuntiniais sutarimą daryti
Kitą kart, ant toliaus atidėsime,
Kad Lietavor's staiga nepažadėtų
Jiems, ko pačiam paskiaus gailėt reikėtų.

Tu nebijok, ką mes manom daryti,
Viešpačio mieriams didžiai neužvodys¹¹¹;
Jei tiktai noras, jei reikal's parodys,
Vėl gal iš naujo viską atmainyti;
Lydon kaip šiandien keliaut pasiryžo,
Jus vest ketino, bet kaip tam tikėti?
Tik ką iš tolos kelionės pragrįžo,
Tik ką spėj' šarvus ir ginklą padėti.
Nors dvasia kilti aukštyn kaskart geistų,
Kūną pailsusį spėkos apleistų.

Poniut', jau visos mūs' viltys pražuvo.
Kada kareiviai suėj suvadyti.
Kviesti kryžiaiokai pagelbon pribuvo,
Noroms, nenoroms, negal ją trukdyti.
Tai mąstis¹¹² mano, jo reikia klausyti,
Kaip apie tai kunigaikštis kalbėjo?
Gražina taikėsi jam atsakyti,
Kaip šiai prieš langą, lauke sudunėjo¹¹³
Padkavos žirgo, į vidų įėjo
Germus išgąsdintas, pranešdams žinią,
Jogei sargai, kurie leisti dabojo
Kelią lydinį, slaptom's dažinojo,
Kad vokiečiai mus užpulti ketina.

Neviltis

¹⁰⁸spėkos — jėgos. [przypis edytorski]

¹⁰⁹plėga (lenk.) — bausmė, nelaimė. [przypis edytorski]

¹¹⁰palukai — palaikai. [przypis edytorski]

¹¹¹užvodyti (Inek.) — kliudyti, trukdyti. [przypis edytorski]

¹¹²mąstis — mintis, sumanymas. [przypis edytorski]

¹¹³sudunėjo — sudundėjo. [przypis redakcyjny]

Kad jų vadai su broliais, sulaukę
Siuntinius savo, iš girios jau traukia,
Paskui juos knechtai su abazu¹¹⁴ sekė,
O da prieš dieną, kaip tie sargai sakė
Ir kaip kryžiuokų vergai išpažino,
Miestą aplenkę, imt pilį ketino.

Taigi Rinvitas tuojaus, kuo greičiausia
Viešpatį keldams rados tegul klausia,
Ar nuo jų gintis mūruose liksm,
Ar drąsiai priešą ant lauko patiksim?
Sargas, ką susekė juosius, pirmiausia
Raitelius, sako, užpulti vertėtų;
Kol knechtui jiems su pagelba prispėtų.
Girioj, iš šono slapta prisėline,
Raitiesiems broliams kaktas sudaužysim,
O paskui žirgais pėsčiuosius sumyne,
Veislę gyvačių suvis¹¹⁵ išnaikysim.
N'įspasakyta didžiai žinia šita
Užgav¹¹⁶ Gražiną, užgav' ir Rinvitą.

— Kur siuntiniai, klausia ji, ir matyti
Atsakos laukt nor, bet Germus tylėdams
Stov' tik ir baugiai į ją veizėdams,
Geidžia iš veido mislis išskaityti.
— Ką girdžiu, taria, kur siuntiniai klausi
Vokiečių dingo? Teikis atsiminti,
Kaip, vardan pono, pati kuo greičiausiai
Pilį apleist jiems liepei prisakyti.

— Taip — jį tarė, išblyško, pabalo,
Išgąstis veidus kaip sėte apsėjo;
Maišti mislis, žodžius painioj, ant galo
Atmenu, taria — bet kaip tai galėjo
Stotis? Paliept ir ne'tmint apie nieką?...
Bėgu pas patį... O ne... Tiktai vienas,
Vienas tik kelias jau man pasilieka...
Nor eit... sustoj, ir primerkus blakstienas,
Vėl misl'ia sunkiai — užmanymai gilūs
Jos veide rodės: nušvito, uždviso,
Bet pasikėlė tuoj vėl ir iškilus
Apgulė šįkart ant veido jau viso;
Mieris, prieš valandą gimęs, priėjo,
Tik jį pradėt ir išpildyt reikėjo.

— Da, sako, eisiu pas patį, tikiuosi,
Šį kartą mieriai nebus suvilioti...
Genijau, išnešęs ginklus jam paduosi,
Žirgą puikiausią tarnams pabalnoti
Liepsi, o tu geidimus, Rinvituli,
Jojo išpildindams, tuoj, kaip priguli
Valią ir norą kareiviams išduosi. —
Tai kunigaikščio žodžius atkartoji.
Toks jo geidavims, tokia mislis jojo;

¹¹⁴abazas (lenk.) — pulkas, būrys. [przypis edytorski]

¹¹⁵suvis — su visu, visai. [przypis edytorski]

¹¹⁶užgav — trump.: užgavo. [przypis edytorski]

Sumanymas, Ryžtas

Išgąstis, Ryžtas

Manęs neklauskit, staigu dažinosit;
Dabar, suėję prieš rūmus, sustosit,
Kad pasitikt' ir kad prieš kelionę
Tinkančią vadui atiduot' guodonę.

Tariusi greitai išėj', kaip ketino.
Tuo paskui ją ir Rinvit's išsėlino;
Skubinas, eina, o eidams dūmoja:
— Kur bėgu, ko? Juk seniai pasirengę
Kareiviai laukia ant rinkos sustoję.
Mislydams tai vėl silpnyn, lėtyn žengia,
Kryžium rankas rūpestingai sudėjęs,
Nes mieriai, vakar ką buvo girdėjęs,
Šiandien be posmų viens maišos po kitą;
Ne'pim' pynės jų galva paalsinta¹¹⁷.

Jau arti rytas pažaras¹¹⁸ raudonas
Tuoį pasirodys — miega, ar ne, ponas?
Reiktų pačiam eit jį budint, vadinti¹¹⁹.
Šitai kalbėdams duris jau daryti
Nor¹²⁰, — durys pačios praviro iš tyko,
Priemenėj jį Lietavor's pasitiko
Pats; ant pečių jo kaboj purpurinė
Skraistė, ant veido užleidęs varinį
Puikų šašoką¹²¹ turėj, ant krūtinės
Rinkės¹²² nuo šarvo žerėjo plieninės.
Kardą apgniaužęs vienoj' nešė ranko'.
O kitoj skiedą ir rankeną lanko.
Rupėsčiu ar piktumu perteriotas¹²³,
Koją nedrąsiai, nelygiai vis statė.
Ponais, bajorais iš šonų apstotas;
Rodos' į juos nežiūrėj, jų nematė.
Tik imdams baugiai nuo Germaus saidoką
Ir jiešmų pundą už diržo užkišo.
Bet ką? Nė kardo nešioti nemoka?
Prie tiesaus šono aną prisirišo;
O norint matė visi, kad pon's klysta,
Persergėt jį vienog nieks neišdrįsta.

Jau sės ant žirgo: karūnos auksinės
Ištiestos ėmė plestenti¹²⁴ po vėją;
Trūbom's, trimitais jau eilios šalinės
Vadą pasveikinti buvo norėję;
Jis davė ženklą ranka, kad nutiltų.
Paliepė jot paskui save iš tyko,
O prie tam, kažin dėl kokio dalyko,
Sargus išvedęs per volą, už tilto,
Pylimą tuščią uždaręs paliko.

¹¹⁷ *paalsinta* — privarginta. [przypis edytorski]

¹¹⁸ *pažaras* — šiaurės pašvaistė. [przypis edytorski]

¹¹⁹ *vadinti* — čia: kviesti. [przypis edytorski]

¹²⁰ *nor* — čia: nors. [przypis edytorski]

¹²¹ *šašokas* — maža senoviška kepurė be snapelio. [przypis edytorski]

¹²² *rinkė* — metalinis žiedas. [przypis edytorski]

¹²³ *perteriotas* — iškankintas. [przypis edytorski]

¹²⁴ *plestenti* — plasnoti. [przypis edytorski]

Sumanymas,
Didvyriškumas

Čion, keliu stačiai per miestą išjoję,
Leidos į klonį, pasuko po tiesiai,
Bet artyn kelio tuoj vėl sukdamiesi,
Jojo takais, ką po mišką blūdžioja¹²⁵.
Kad tarp griovių, tarp medžių šakotų.
Arčiaus prie priešų nematant prijotų.

Tuoj už Naupilės, į vokiečių šalį.
Kaip toli balsas kryžioką nešt gali
Pučkos¹²⁶, upelis siaura vaga sriovi.
Miškas jį lydi šešėliais pridengdams,
Toliaus už vieškelio kaln's aukštas stovi;
Tenais upelis plačiau lyg paplūsta,
Vienog, pastovų, bebėgdamas, rūstą
Kalną užmatęs, šalia prasilenkdams,
Sprąsta pro jį ir, kad pasikavotų¹²⁷,
Lenda pabūgęs po ežero plotu.

Čion, kad lietuvių pulkai nusileido,
Mato ant kalno, prieš mėnesio veidą
Šviesą, kaip varis ir plienas žvilg' ore,
Vaikščioj' kareiviai ginklais apsikorę,
Ir kaip, ant galo, visu kalno plotu
Apgula pulkas pėsčiųjų ir jotų.

Taip lygiai puikiai išžiūr prieš mėnulį
Girios, ant kalno Panarų ką guli,
Kad žalių rūbų jų vėjas nuskabo,
Kad rasos šviesios kruoputės¹²⁸, ką kabo
Tankioms eilėms ant žalių lapų vietos,
Tampa nuo šalčio į perlus nulietos.
Žiūrint keleiviams tad rodos' iš tolo,
Medžiai sidobro, o lapai kristolo.

Liūts taip nešoks, kad jį iešmas pataiko
Kaip kunigaikštis, tą viską regėdams,
Metės pirmyn, širdyj kerštą turėdams,
Kurį didžiausias pavojus n' užlaiko.
Paskui kareiviai nuo jo ne' tsilieka.
Tas tik dalyk's didžiai stebin' kiekvieną,
Kodėl viens skiriam ir kodėl šiandieną,
Vadus be persargos jokios palieka?
Argi taip drūčiai įpyko, įmiršo,
Kad net, kaip reik apseiti, umiršo?
Rinvitas viską tai tēmija, mato
Ir tuojaus pats, kunigaikštį vaduodams,
Rodo, drąsumą kareiviams daduodam's.
Iš trijų šonų jais kalną apstato;
Priešais šarvuotus, kampuos ir į vidų
Tuos, ką lankus valdyt moka, pastato.
Jau lenkias' žemėn, jau ženklą išvydo,
Kyla jiešmai ir dar, myrį kad mato,
Kryžiokai viską, kas dėsis, suprato.

¹²⁵*blūdžioti* — klaidžioti. [przypis edytorski]

¹²⁶*pučka* — nuo: pūška, t.y. patranka. [przypis edytorski]

¹²⁷*pasikavoti* — pasislėpti. [przypis edytorski]

¹²⁸*kruoputė* — čia: lašelis. [przypis edytorski]

Puolimas

Kova, Narsumas

Leidžias nuo kalno; lankus pasidėję.
Lietuviai stengias jiems kelią pastoti,
Pirmiaus, ką tamsom's nakties užkavoti,
Priešai, mūsiškiai bu'o liuosais stovėję.
Maišos dabartės, į krūvą suėję,
Riksmas, dejavims visam' mūšio plote\
Čerška tik pliens, kardai galvas kapoja, —
Ką ranka lieka, sumindžioja koja.

Bet Lietavors, priešakyj' vis kovodams,
Suvis iš karščio prie priešų priėjo,
Anie ant dangčio, kurs veidą kavodams
Slėpė, ant rūbų pažint jį turėjo;
Lenkias nuo jo, ir iš pulko jų viso
Nė viens palikt kunigaikščio n'isdrįso.

Ar Kovas kertant jam ranką sulaiko,
Ar mažin' pajėgą kirčio jo tvirto?
Norint prispyręs kardu priešas taiko,
Ne vieną da iki šiol' neparkito.
Kardus, nors veja, kapoja juos naiviai,
Barška, į plieną atsimušdams garsiai.

Rankos silpnumą kryžiokai pajautę,
Vėl atsigriebia, stoj' bėga, ne' tleidžia:
Tuojaus giria jį vylyčių¹²⁹ apsiautę.
Pamestą mūšį atnaujinti geidžia;
Bet jis per išgastį baugią ar strioką¹³⁰.
Dabar nė durt juos, nė kirsti nemoka.

Sunku nuo myrio buvo atsiginti:
Šimtas kryžiokiškų kulkų jį taiko,
Jau pr'ėję nori nuo žirgo sodinti,
Ale¹³¹ lietuviai kryžiokus sulaiko;
Vien's mušt dabaigia, ką vadas n'istengia,
Kitas nuo priešų kirčių jį dengia.

Kova, Žudynės

Jau diena aušta, jau kasos aušrinės
Balta šviesa savo dangų apklojo,
Šie da vis lindo, kryžiokai vis gynės, —
Kruvini kirčiai aplink tik lakiojo,
O Laimė, sveriant burtus ateitinės,
Kraujo abi pus' vienokią im' dalį.
Ir svarai¹³² persvet viens vieną negali.

Taip Nemuns, tėvas laivų, botų¹³³, vyčių¹³⁴,
Rumšiškių milžiną pr' ein iš netyčių,
Mušas pro šonus, sriove savo šalta
Apačia graužias, krūtinę iškelta
Meta per viršų. Įpykinta uola
Gindama drasko, kas tiktai papuola,

¹²⁹vylyčiai (brus.) — strėlė. [przypis edytorski]

¹³⁰striokas (sl.) — baimė. [przypis edytorski]

¹³¹ale (lenk.) — bet. [przypis edytorski]

¹³²svarai — svarstyklės. [przypis edytorski]

¹³³botas — botagas. [przypis edytorski]

¹³⁴Taip Nemun's, tėvas laivų, botų, vyčių — Netoli nuo Rumšiškių yra Nemune didelė ropa [ropa — upės slenkstis, rėva. red. WL.], labai pavojinga laivams, vadinta Rumšiškių Milžinu. [przypis autorski]

Bet nors tiek laiko praėj, prasirito,
Neprasiveikia¹³⁵ ligšiol vienas kito.

Vokiečiai viršų lietuvių kad mato,
Likučius gavo, ką buvo kavoję
Lig šiolaik girioj, į mūšį jau stato.
Komturs juos veda, patsai pirma joja,
O, kad ant ilgų mūšių paalsintų,
Pulku kareivių naujai padrūtintų
Užtems, mūsiškiai ima abejoti,
Pameta drąsą, kitaip laimė virsta.
Vienusyk balsą ant kalno išgirsta,
Kelia žingeidžiai akis, mato jotį...
Kaip žiemoj eglė storai apšarmojus'
Den'g plotą sniego, šašeliais¹³⁶ apklojus',
Taip platus ploščius jį slėpė apdengęs:
Ant juodo žirgo, juodai apsirengęs,
Leidos nuo kalno baisingai surikęs.
Kaip kad Perkūn's leistų žaibą įpykęs.

Įjoj į priešų pulkus ir pradingo
Jų eilėse; lik per riksmą, kaukimą
Žymisi smūgiai jo kardo baisingo
Ir numanu, katrų šoną jis pri'ma:
Ten šašok's lekia, ten vyras pragaišo,
Arklius ir žmones į krūvą sumaišo.

Kaipo kirtikai, jei kirst ima šilą,
Aplink, girdėti, bildėjimas kyla.
Sudreba medžiai, kad pjūklai juos graužia,
Girdis, kaip parkirstą medį parlaužia.
Šilui praretus, pro prošvaistą ilgą
Matyt kirtikai ir plienas kaip žvilga;
Taip kertant, tiesiant perdēm kelią platų,
Lietuviai jotį pas save pamato.

Skubink, gailiau! Abejojančiai dvasiai
Neški pagelbą, lietuviai jos laukia.
Vokiečiai laimi; komtūras pats drąsiai
Jodydams muštis Lietavorą šaukia,
Tas pr'ėj, sustojo... ir nožmumu savo,
Kad mūšis baigsis myriu pranašavo.

Lietavors kardą iškėlęs jau turi;
Komtūr's Perkūno ginklu į jį taiko.
Sudreb' lietuviai, į vadą pažiūri.
Dieve, jau kardo delnuose ne'tlaiko,
Kamanas¹³⁷ žirgo iš rankos paleido,
Puola nuo balno, jau alpstančiu veidu.
Svyrant ištraukt neb'gal iš po šašoko,
Kad jam savieji pagelbon prišoko.

Ryžtas, Narsumas

Mirtina žaizda

¹³⁵*praveikti* — įveikti, nugalėti. [przypis edytorski]

¹³⁶*šašelis* — plutelė, čia: sniego sluoksnis. [przypis edytorski]

¹³⁷*kamanos* — odinis apynasris su žąslais. [przypis edytorski]

Susten¹³⁸ juods jotis, kaip rodos' stenėtu
Juods debesys, ką žaibus smarkius mėto.
Žirgą užgavęs artyn tik prijėjo.
Kel' raguotinė¹³⁹ aukštyn, užsimojo
Ir taip komtūrą paleidęs ja kirto.
Kad tas apkvaitęs iš balno išvirto.
Kur kunigaikštis bajorų apstotas,
Pr'ėjęs tenais greit diržus atliuosavo,
Atsargiai skesdams drapnas šarvotas
Apžiūrėję opą, ką krūtinėj gavo.
Bet šarvus imant, vėla sukrekėjęs
Kraujas sujudints gausiaus ėmė plūsti,
Skausmą ligonis turėjo pajusti,
Pakėlė galvą, aplink apžiūrėjęs,
Tarnus, dvarelius atstūmė nuo savęs.
Ir tiesią ranką Rinvitui padavęs,
Ilgai kalbėję, jį už rankos laikydams
Visi girdėjo, kaip prašė iš lėto,
Kad tas, kokią ten slaptą užlaikydams,
Apie viską, ką tik žino, tylėtų.

Rankas Rinvitas žemyn net nuleido.
Šiurpuliai kūną jo drugiu pakratė:
Balsą kad vado išgirdo, ant veido
Kad pažiūrėję, iš po antkakčio storo,
Stebuklai didi, Rinvitas pamatė, —
Veidas nebuvo veidu Lietavoro.

Atpažinimas

Gaudžia trimitas, namo grįžti rengias.
Karžygis vadą ant žirgo sodina,
Joja šalia, ranka opą pridengęs,
Tekantį kraują kiek galint malšina;
Paskui jį greit ir visi žirgus leidžia,
O matyt, vieno jų širdys geidžia,
Jei dievas myrį jau vadui paskirtų,
Kad nors kelionėį staiga nenumirtų.

Štai prijog gardą¹⁴⁰, už gardo sustoję
Jų jų pargrįžtant gyventojai laukia.
Bet būrys liūdnas pro anuos prajoja,
Stačiai paniūręs į pylimą traukia:
Rėvą kad perjoja, tiltą užtraukia,
Kur sargai volą aplinkui apstoję,
Kad nieks į pilį n'įeity, daboja.
Jau paskutiniai kareiviai parvyko,
O norint mūsų taip didį atlaikė,
Grįžtant pilėnai kad juos pasitiko,
Akis graudingas nuo džiaugsmo n'uzlaikė.
Nes norint liūsta, nors ašaras lieja,
Jautriosios širdys gaivina nodieja¹⁴¹.

Miestas, Sugrįžimas, Viltis

Nieks pilin n'ėjo, nieks nieko nežino:
Nuėmė tiltą, vartus užrakino,

¹³⁸susten' — trump.: susteno. [przypis edytorski]

¹³⁹raguotinė (brus.) — ietis. [przypis edytorski]

¹⁴⁰gardas — miestas. [przypis edytorski]

¹⁴¹nodieja (lenk.) — vltis. [przypis edytorski]

Tik paliai rėvą, kirtikai nuėję
Renčia¹⁴² medžius, šakas, krūmus kapoja.
Kerta, prikirtę, šakas nugenėja
Ir viską skubiai į pilį nešioja;
Baimė su tuom da didesnė pastoja.

Kur stov' šventynėj aukurai sukurti
Dievui, audroms rudeninėms kurs blaško¹⁴³.
Kur ožiai, ožkos ir jaučiai nudurti
Vietą degėsių kraujais kasdien taško;
Ten didį laužą iš malkų pastato,
Platų ir aukštą, kaip akys užmato.

Viduryj laužo yr'¹⁴⁴ ažuolas žalias,
Po juo ginkluotas, ant žirgo, išbalęs
Vergas matyti¹⁴⁵, gražiai parėdytas,
Stovi retežiais drūtai prirakintas. —
Vadas kryžiojų, kursai siuntiniaudams
Vakar atkeršyt lietuviams žadėjo,
Kurs kunigaikštį netyčioms užšaudams,
Atmonį skaudų atpildyt' mokėjo¹⁴⁶.

Laužas, Apeigos

Aplink, prie laužo, giminai¹⁴⁷ stovėdams
Pasekmę liūdną karės sulaukt geidžia,
Ir kiekviens... mislių spiečius kratinėdams,
Iš širdies vis da nodiejos n'išleidžia;
Akys nuliūdusios juos į rūmus traukia,
O ausys godžiai žinių iš ten laukia.

Štai ir trimitas iš bokšto padėto
Pilyj girdėti, per tiltą, iš lėto
Artinas' pulkas apsiašarojęs,
Nešdams ant rankų prie laužo lavoną.
Kardas, saidokas jo guli pas kojas.
Aplink apsiaučia jį skraistė raudona;
Rūbas vadovo, bet nematyt veido, —
Antkaklį platų ant jojo užleido.

Jis, Lielavoras tai, pons duosnios rankos,
Kursai sulygti su juo gal pataikyt,
Vokiečius grumiant, ar mušant lenkus,
Kurs namie gminą mokės taip sutaikyt?
Viešpat, kurį taip padonys guodojo!
Kodėl da'r¹⁴⁸, laidojant tave, n' užlaiko

¹⁴²renčia — kapoja, kerta. [przypis edytorski]

¹⁴³Dievui, audroms rudeninėms kurs blaško — Perkūnas, dievas griausmų, garbintas Lietuvoje. Iki šiol laik žmonės rodo Naugarduke vietą, kur, sako, stovėjusi šventynė to dievaičio; dabartės ten yra bažnyčia kunigų bazilijonų. [przypis autorski]

¹⁴⁴yr — trump.: yra [przypis edytorski]

¹⁴⁵Po juo ginkluotas, ant žirgo, išbalęs./ Vergas matyti. — Kalinius karės, ypač vokiečius, lietuviai degindavo ant aukurų. Paprastai tam paskirdavo vadą arba šiaip žymesnį iš kalinių, jeigu keli papildavo nelaisvėn, tada burtai išskirdavo auką. Pergalėjus lietuviams kryžiokus, daleiskime m. 1315, Strijkovskis taip rašo: „o Lietuva ir Žemaitija už grebėzių, išgautą nuo pamuštų ir apveiktų priešų, tada savo dievams paprastas aukas ir maldas sudėjo, vieną prakilnesnį kryžioką, vardu Rudda, vaitą Sambijos žemės, žymesnį iš kalinių, kartu su žirgu, ant kurio kariavo, ir ginklais, su kuriais buvo apsitares, gyvą ant aukšto laužo sudegino ir dūšią nusiuntė su durnais į dangų, o kūną, paverstą į pelenus, išleido ant vėjo. (Strijk., Kron., p. 391). Pabaigoj to pat amžiaus prūsai, jau apsikrikštiję, pakėlus maištą ir sumušus 4000 kryžiojų, pagavę sudegino Memelio komturą. [przypis autorski]

¹⁴⁶atmonį atpildyti — atkeršyti. [przypis edytorski]

¹⁴⁷giminai — čia: liaudis. [przypis edytorski]

¹⁴⁸da'r — trump.: dabar. [przypis edytorski]

Garbingų papročių senojo laiko?
Ne tokia garbe senovėj šventojo',
Lietuviai kūnus didžiūnų kavojol

Kodėl su tavim neb'eina į rojų
Germus, kurs sergėdams tavo dabojo
Žingsnį kiekvina? Ir trauru apdėtas
Žirgas, bičiulis kovų numylėtas?
Sakal's ir šunės, laukuos ir po giria
Tiek džiaugsmo, vargo su tavim datyrė!

Taip kalb' prasčiokai, kareiviai suvilgo
kūną medum ir¹⁴⁹ ant laužo jį deda¹⁵⁰;
Prie balso vamzdžio, vienaip liūdno, ilgo,
Kunigai giesmes lydėjimo veda.
Vienas, vyriausias, į ranką paėmęs
Peilį į krūtį kryžioko jau stato,
Tyčiom's jį laiko į širdį įrėmęs,
Štai juodą jotį vėl atvykstant mato.

Kas jis, iš kur jis? Kareiviai pažino':
Mušantiš šiandien pakalnėj, iš ryto,
Kad lietuviai pamest mūsų ketino,
Kad vokiečiai kunigaikštį apspito¹⁵¹,
Jis, tartum kokia dvasia — geradėjas,
Ką laimint žmones gėrybėm's paprato,
Kad mūsų žmones jau apilsusius mato,
Spėkų ir dvasios priduođa atėjęs.
Tiek tik težino. Ir da'r jį išvysta
Ant to pat žirgo, ir da'r toj pat dengia
Skraiste. Bet kas jis? — Žiūrėkit! Pradengia
Veidą — kaip yr', pasirodo... O dyvas!..
Jei ne vylia¹⁵², jei mūsų, akys nekllysta,
Tai Lietavors, kunigaikštis dar gyvas!
Gyvas! Surinka balsu vienu, gyvas!
O išduot's garsas, ilgai nenustodams,
Griaudžia toli po Naupilės aplinką,
Visus jis linksmin', visiems judin' širdį;
Tik Lietavors jo neb'jaučia, neb'girdi...
Stovi ir, rod's jau ant nieko ne'tbodams,
Liūdnai, graudingai į minią pažiūri,
Šaltu už viską juoku dėkavodams,

¹⁴⁹*Kūną medum ir* — Midumi kūną. [przypis redakcyjny]

¹⁵⁰*Suvilgo/ kūną medum ir ant laužo jį deda.* — Paprotys deginti kūnus buvo žinomas daugumai senovės tautų; lietuviai jį užlaikė iki pat perėjimo į krikščionišką tikėjimą. Kronikieriai tame paprotyj randa didžiausią panėšumą lietuvių su senovės graikais ir rymėnais [*rymėnas* — Romos gyventojas. red. WL.]. Apeigas prie laidotuvių Strijkovskis kartais aprašo labai plačiai, ypatingai, numirus garbingam Kęstučiui. „Jo (Kęstučio) kūną Skirgėla, Jagėlos brolis, kaip yra kunigaikščių paprotys, garbingai perkėlė į Vilnių, o liepęs sudėti didelį laužą iš sausų medžių Vilniaus klonyje [*klonis* — slėni vieta, dauba. red. WL.], kaip lietuviai stambeldžiai buvo pratę, parengė viską, kas yra reikalinga kūno deginimui; ten tai, aprėdęs į kunigaikštiskus rūbus ir ginklus, su kardu, raguotine ir saidoku, uždėjo jį ant laužo, o prie jo tarną ištikimiausiąjį, gyvą, mylimiausią žirgą, puikiai aprėdytą, porą kurtų [*kurtas* — labai greitas medžioklinis šuo. red. WL.], sakalų ir vižlą [*vižlas* — medžioklinis šuo nušautiems paukščiams iš vandens išnešti. red. WL.], nagus risiaus [*risius (lenk.)* — lūšis. red. WL.]: * ir meškos, ir trimitą dėl medžioklės; potam, sudėję dievams auką, pasimeldę, ir apgiedoję jo garbius darbus, kuriuos begyvendamas nuveikė, uždegė aną smalینگą laužą ir taip jo kūną sudegino, o potam, pelenus ir visus kaulelius apgruzdėjusius įdėję į grabą, palaidojo; tokia tai buvo pabaiga ir laidojimas kunigaikščio Kęstučio”, (pysl. 467). [przypis autorski]

¹⁵¹*apspisti* — apstoti iš visų pusių, apgulti. [przypis edytorski]

¹⁵²*vylia* — dab.: vylius, t.y. apgaulė. [przypis edytorski]

Juoku, kurs jokios gyvybės neturi,
Kurs skaistų veidą ir akis apklodams,
Tiek tik linksmybės priduoja ir dabo¹⁵³.
Kiek pundai kvietkų padėti ant gralo

Tyka. Deg' laužą, ugnis aukštyn kyla,
O kunigaikštis, visuotiną tylą
Pertraukdams — „Žinot kieno čionais kūnas,
Sako, nuo laužo Anapilyn žengia?
Tai Gražina, moteriškė — didžiūnas!“¹⁵⁴
Kerštą atpildžiau, bet kerštas n'įstengia
Sugražint širdžiai ramybės! Suriko,
Šoko ant laužo ir dūmuos... išnyko¹⁵⁵.

Teisybė

*Pažaislyj*¹⁵⁶. 1888 m.

EPILOGAS IŠDAVĖJO

Skaitytojai malonūs, šitą pasakaite
Nesuprasit gal gerai, lik galo daskaite.
Nes kad viskas neaškiej perspektyvoj dyla,
Daug klausimų mintyje suerzintoj kyla:
Kodėl Gražina viską taip neaiškiai veikia?
Kodėl pats jai per vėlai pagelbą suteikia?
Antra, ar ji saunoriai pradeda tą karę,
Juk vokiečiai su patim bu'o sandarą darę?
Atsakymū šitam knygoj sunku rasti.
Nes autorius abelnai viską duod' suprasti.
Tikrų žinių kaip reikia n'įstengdams paduoti.
Malonėjo mat tylėt velyj, nei meluoti. —
Mirus, rankraštis tas man kasžin kaip pakliuvo,
Aš perskaičiau, pamatęs, kad rašte nebuvo
Mislis aiškiai surištos, kaip būti privalo.
O norėdams datėsti pasaką lik galo.
Naupilėje teiravaus, klausiau vieno, kito,
Bet teisybės nežinoj nieks, išskyrus Rinvito.
Tasai vėl per prisiegos ar prižadų raikštė¹⁵⁷,

¹⁵³*dabas* — gražumas. [przypis edytorski]

¹⁵⁴*Tai Gražina, moteriškė — didžiūnas*. — Būdas ir pasielgimas Gražinos gali nevienam išrodyti per daug romantiškas ir nesutinkantis su anų laikų papročiais; nes, kaip rašėjai pasakoja, padėjimas moteriškių pas senovės lietuvius buvęs gana vargingas. Gyveno jos paniekinyje, veik kaip nelaisvė. Iš kitos vėl pusės, pas tuos pat rašėjus randame suvis priešingus padavimus. Ir taip, ant prūsiškų paparčių ir ant senovės pingų, pripažįsta Schuetz (Kotzebue t. I., p. 291), matęs paveikslus apvainikuotos moteriškės; iš ko galima numanyti, kad toj šalyj kadaise viešpatavo moteriškė. Daug tikresnes, nes ik mūsų laikų užsilikusias, turime žinias apie garbias, paguodotas vaidilytes: apie Gezaną ir Katiną, kurių drapanos ir relikvijos da ilgai buvo užlaikomos krikščioniškose bažnyčiose. Pasakojo man, pažystąs gerai tėvynišką istoriją P. Onacevičius, kad rankraštyje kronikierius iš Volyniaus yra papasakota apie garbės vertą pasielgimą moteriškių tūlos lietuviškos pilies. Išėjus vyrams į karę, jos pačios vienos gynė pilies mūrus, o negalėdamos apsiginti nuo priešo, geriaus velijo pražūti, nei pakliūti nelaisvėn. Panėšiai pasakoja ir Kromeris (Polonia, p. 26) apie atsitikimą pilyj Pullen... Yra teipgi žinoma, kaip narsus, rūstus kareivis Kęstutis karštai mylėjo Byrutą, kurią, nors ji buvo pašvęsta dievams, nežiūrint į pavojų ir priešingumus, išvedė iš šventynės ir, nors buvo dukteris paprasto bajoro, padarė ją kunigaikštienė. Arba vėl, kaip pati Vytautą bukliai [*bukliai* — klastingai. red. WL.] ir drąsiai išgelbėjo patį iš kalėjimo ir nuo artimo myrio. [przypis autorski]

¹⁵⁵*Šoko ant laužo ir dūmuos išnyko*. — Myris Lietavoro yra išmislytas [*išmislytas* — išgalvotas. red. WL.], pritaikant prie papročių ano laiko. Lietuviai sunkioj ligoje arba didelių nelaimių metu, buvo pratę leist save sudeginti. Pirmtutinis jų karalius ir kunigų kunigas Veidavutis ir jo įpėdiniai paprastai saunoriai mirė ant laužo. Pagal senovės numanomą tokia putžudystė [*patžudystė* — savižudybė. red. WL.] buvo labai gorbiamą. [przypis autorski]

¹⁵⁶*Pažaislyj* — Pažaislyj. Reikia [przypis redakcyjny]

¹⁵⁷*raikštė* — nuo raištis: pareiga. [przypis edytorski]

Ką patyrė, nė vienam n'išreikštė į aikštę.
 Laimė, kitas bu'o žmogus, kurs paslaptį šitą
 Žinojo gal ne aršiaus už patį Rinvitą, — (dams,
 Germus ponios, tas menkiaus prižadus laiky
 Pasakojų, aš rašiau, o aiškiai matydams,
 Kad jo žodžiui ir knygos susitaiko daikte,
 Pasiryžau jais šią istoriją baigti.
 Germus kalbėj: — Gražina, kaip tik dažinojo,
 Ko vokiečių siuntiniai taip vėlai atjojo,
 Tuoj nubėgo pas patį, bet, nors ką nė darė,
 Lietavors lyg apkurto, lyg ausis uždarė:
 „Ne, ir ne”. Taip Gražina išcina apvilta,
 Siuncia mane siuntinius sulaikyt prieš tiltą
 Ant terasos, arba ne, ant valandos laiko
 Paliept jiems, te už pilies vartų susilaiko.
 Nesupratau, paskubus mat greit žodžius tarė, —
 Aš nuėjęs jiems sakiau: „Jus laukan išvarė!”
 Iš to visa nelaimė, vokiečiai įnirto
 Ir, vietoje būt draugais į priešus pavirto.
 Kad Gražinai pasakiau viską, kas įvyko,
 Bėga vėla pas patį, aš paskui, iš tyko,
 Abu kartu kambarį pasilsio atlanke,
 Kunigaikštis, girdime, tamsoj miega, krankia;
 Pr'ėj Gražina prie lovos, budinti n'išdrįsta,
 Bet tuoj kita jai mislis į galvą atklysta:
 Ima kardą, ką šalia prie lovos kabojo,
 Deda šarvus ant savęs, velkas' plaščium jojo
 Ir paliepus man tylėt, lėtai prasitraukia.
 Eina laukan, kur žirgas pabalnotas laukia,
 Bet kad besėdant kairiu šonu atsisuko,
 Matau, kardo neturi, misliu sau, nutruko
 Ir rūmuose kur liko, bėgu greit ieškoti,
 O tuo tarpu kareiviai jau pradeda joti,
 Jr išjojo; sargai juos išleidę į karę,
 Kaip paprastai, tur tiltą ir vartus uždarę.
 Nėra rodos, sugrįžtų atgalios į rūmus,
 Laukiu, kas bus, n' užilgo klonij matau dūmus
 Girdžiu griausmą šaudyklių, kanuolinių¹⁵⁸ šūvių
 Ženkłą pradėtos kovos su priešais lietuvių.

Lietavoras tuo tarpu, gana išmiegojęs.
 Ar pabudints bildesiu, kelias', atsistojęs
 Ploja, šaukia. Įslinkęs aš į tamsų jojo
 Rūmą, regėjau, kaip ginklą ieškojo.
 Baldė duris, pribėgo prie Gražinos buto,
 Grįžęs, išlaužęs kliuges¹⁵⁹, kieme pasijuto
 B'ėsąs; vėl šaukia, rėkia vėl iš viso vieko,
 Nieks jam nieko, ne'tsakė, nes nebuvo nieko.
 Tad į stonį¹⁶⁰ nubėga, vartus pats at'daro.
 Klausio, užsėdęs žirgą zovada¹⁶¹ pavarą,
 Ir kaip žaibas, per laukus, per mišką ir klonį
 Vieton kovos kuo veikiaus dasigaut maloni.
 Aš vis stoviu prie lango, laukiu mūšio galo,

¹⁵⁸kanuolinių — patrankos. [przypis edytorski]

¹⁵⁹kliugė — varža, kliūtis. [przypis edytorski]

¹⁶⁰stonia (lenk.) — arklių tvartas, arklidė. [przypis edytorski]

¹⁶¹zovada — šuoliais. [przypis edytorski]

Jau dienoja, jau ryto aušrinė pabalo, —
Grįžta visi — Lietavor's, Rinvit's ir Gražina
Apalpusią, ant žirgo sėdinčią, gražina
Sužeistą. Sunku išreikšt tą valandą baugią!
Kassyk silpsta, kraujai ją viduriuose smauga,
Puolus' vyrui prie kojų, pilna meilės jausmo,
Ir guodonės, gailesčio ir mirtino skausmo.
— Pučiut', sako, tai pirmos yr' ir paskutinės
Mano kaltės, atleisk jas dėl meilės tėvynės.
Ir numirė, ant vyro krūtinės pasvirus;
Aš ir tenais stovėjau lik mirštant, numirus.
Kada kūną kareiviai laidoti apnyko.
Pasislėpiau. — Žinot, kas toliaus atsitiko.

Taip pasakoj, iš pradžių paslapta, iš tyko,
Bet po mirčiai Rinvito, kad baimė išnyko,
Germui kalboj nuo nieko nereikėj dabotis,
Žinia toj kaskart labiau pradėjo plėtotis:
Da'r, nér žmogaus ant pląčių Naugarduko plotų,
Kursai apie Gražiną dainos nežinotų;
Žino, dainuoja bernai, kartoja mergaitės, —
Kovos vietą vadina lauku *Lietuvaitės*.

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z *Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur*.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na *Licencji Wolnej Sztuki 1.3*. Fundacja Wolne Lektury zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisałismy w *Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur*. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/mickevicius-grazina>

Tekst opracowany na podstawie: Adomas Mickevičius, *Diedai, ir Gražina*, tłum. Jonas Žilius, *Vertimai iš Mickeviciaus*, t. I, Tėvynė 1899.

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Utwór powstał w ramach konkursu „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”, realizowanego za pośrednictwem MSZ RP w roku 2013. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o konkursie „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”. Publikacja wyraża jedynie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Publikacja parengta įgyvendinant projektą „Wolne Lektury” (<http://wolnelektury.pl>). Skaitmeninė reprodukcija padaryta Fondo „Nowoczesna Polska”/Lietuvos kultūros paveldo — virtualioje erdvėje (<http://www.epaveldas.lt>), pasitelkiant egzempliorių iš bibliotekos kolekcijos. Veikalas sukurtas konkurso, įgyvendinamo 2013 m. bendradarbiaujant su Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerija — „Bendradarbiavimas viešosios diplomatijos srityje 2013” („Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”) ribose. Leidžiama laisvai naudoti veikalą, su sąlyga, jog bus išsaugota aukščiausiai pateikta informacija, taip pat informacija apie taikomą licenciją, teisės turėtojus bei konkursą. Publikacija išreiškia tik autoriaus pažiūras, todėl negali būti tapatinama su oficialiomis Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos pažiūromis.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Monika Bogdziewicz, Paulina Choromańska.

ISBN 978-83-288-0535-4

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Wolne Lektury – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1,5% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Wolne Lektury, KRS 0000070056.

Wspieraj Wolne Lektury i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: [szczegóły na stronie Fundacji](#).